

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: «Місцеві бюджети та їх роль в реалізації регіональної фінансової політики м. Бердянська»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0728
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування

освітньої програми фінанси і кредит
спеціалізації Банківська справа

М.В. Гетало

Керівник к.е.н., професор Кущик А.П.

Рецензент к.е.н., доцент Швець Ю.О.

Запоріжжя – 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит
Спеціалізація Банківська справа

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2019 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Гетало Максиму Віталійовичу

1. Тема роботи: «Місцеві бюджети та їх роль в реалізації регіональної фінансової політики м. Бердянська»

керівник роботи: Кущик Анатолій Петрович к.е.н., професор
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1110–с.

2. Строк подання студентом роботи: 25.11.2019р.

3. Вихідні дані до роботи: Нормативні і правові акти ВРУ, КМУ, монографічна, навчальна і навчально–методична література з питань місцевого бюджету, регіональної фінансової політики українських і зарубіжних учених, статистичні дані Міністерства фінансів України, Міністерства статистики України, Національного банку України, Державного казначейства України, Рахункової палати України, матеріали періодичних видань, науково–практичних конференцій та інформація з глобальної мережі Інтернет.

4. Зміст розрахунково–пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): в першому розділі роботи необхідно розкрити сутність місцевого бюджету, як економічної категорії, в другому розділі – провести аналіз виконання місцевого бюджету м. Бердянська, в третьому розділі потрібно запропонувати шляхи удосконалення формування місцевого бюджету.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

Наявність графічного й табличного матеріалу для відображення результатів проведеного дослідження щодо розгляду місцевих бюджетів та їх ролі в реалізації регіональної фінансової політики м. Бердянська у кількості – рисунків – 11 , таблиць – 15.

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання Прийняв
1	Кущик А.П. к.е.н., професор	01.08.2019 р.	01.08.2019 р.
2	Кущик А.П. к.е.н., професор	01.09.2019 р.	01.09.2019 р.
3	Кущик А.П. к.е.н., професор	01.10.2019 р.	01.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2019року

Календарний план

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	Виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	Виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 12.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2019 р. – 17.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	18.10.2019 р. – 28.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	29.11.2019 р. – 10.12.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	11.12.2019 р. – 24.12.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	25.12.2019 р.	виконано

Студент _____ М.В. Гетало
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ А.П.Кущик
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.Ю. Кисільова
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 110 с., 11 рис., 15 табл., 68 джерел, 2 додатка.

Об'єктом дослідження процеси організації і виконання місцевого бюджету м. Бердянська.

Предметом дослідження є теоретико–методологічні засади, і практичні аспекти формування місцевого бюджету як основного елемента регіональної фінансової політики.

Метою роботи магістра є поглиблення теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення місцевих бюджетів, як основної складової реалізації регіональної фінансової політики.

Методи дослідження: методи аналізу, синтезу й узагальнення, вертикальний і горизонтальний аналіз, метод групування, графічний метод.

Одержані результати: розглянуто теоретичні основи формування місцевих бюджетів; проведено аналіз організації та використання коштів місцевого бюджету м. Бердянська; оцінено ефективність реалізації регіональної фінансової політики м. Бердянська. Визначено основні напрямки вдосконалення регіональної фінансової політики м. Бердянська та запропоновано організаційні заходи вдосконалення планування місцевого бюджету.

Результати дослідження можуть бути використані місцевими органами влади при визначенні фінансової стійкості місцевого бюджету, а також при розробці заходів по вдосконаленню як операційного так і стратегічного планування місцевих бюджетів.

Сучасні дослідження свідчать, що впродовж останніх років регіональна фінансова політика соціально–економічного розвитку регіонів в Україні формувалася під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, що позначилося на характері її змін. Надмірна централізація бюджетних коштів,

недосконалість механізмів фіскального перерозподілу фінансових ресурсів держави, неефективність цільового бюджетного фінансування регіональних проектів, посилення міжрегіональних диспропорцій за рівнем фінансової спроможності зумовили послаблення стимулів органів місцевого самоврядування до саморозвитку та розширення дохідної бази власних бюджетів, забезпечення економічної і фінансової самодостатності. Зазначене свідчить про недосконалість бюджетної політики і не відповідає стратегічним завданням розвитку українського суспільства та її орієнтованість на підтримку поточного стану, а не на розвиток регіонів.

АНАЛІЗ, МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ, РЕГІОНАЛЬНІ ФІНАНСИ, ДОХОДИ, ВИДАТКИ, ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ, БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ, ПРОГРАМНО–ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД, УДОСКОНАЛЕННЯ.

SUMMARY

Qualifying work: 110 pp., 11 fig., 15 tab., 68 refernces., 2 annex.

The object of the study is the processes of organization and execution of the local budget of Berdyansk. The subject of the study is the theoretical and methodological foundations and practical aspects of the formation of the local budget as the main element of regional financial policy. The purpose of the master's work is to deepen the theoretical and methodological provisions and develop practical recommendations for improving local budgets as the main component of the implementation of regional financial policy.

Research methods: methods of analysis, synthesis and generalization, vertical and horizontal analysis, grouping method, graphical method.

Results: theoretical bases of formation of local budgets are considered; the analysis of the organization and use of means of the local budget of Berdyansk is carried out; efficiency of implementation of regional financial policy of the city is estimated. Berdyansk's. The basic directions of improvement of regional financial policy of city Berdyansk are defined and organizational measures of improvement of planning of the local budget are offered.

The results of the study can be used by local authorities in determining the financial sustainability of the local budget, as well as in the development of measures to improve both operational and strategic planning of local budgets.

Modern researches testify that during the last years regional financial politics of socio-economic development of regions in Ukraine was formed under act of external and internal factors, that affected character of her changes. The overcentralization of budgetary facilities, imperfection of mechanisms of fiscal redistribution of financial resources of the state, unefficiency of budgetary single-sourcing of regional projects, strengthening of interregional disproportions, after the level of financial possibility stipulated of stimuli of organs of local self-government to and expansion of profitable base of own budgets, providing of economic and financial all-sufficientness. The marked testifies to imperfection of fiscal policy and

does not answer a strategic task to development of Ukrainian society and her oriented in support current status, but not on development of regions.

ANALYSIS, LOCAL BUDGETS, REGIONAL FINANCE, REVENUES, EXPENDITURES, DECENTRALIZATION, BUDGET PLANNING, PROGRAM-TARGET METHOD, IMPROVEMENT.

ВСТУП.....	10
1 Теоретичні основи місцевих бюджетів.....	15
1.1 Сутність місцевого бюджету, як економічної категорії.....	15
1.2 Підходи до формування видатків та доходів місцевого бюджету.....	27
1.3 Роль місцевого бюджету в розвитку міст.....	38
Висновки до розділу 1.....	48
2 Аналіз виконання місцевого бюджету м. Бердянськ.....	50
2.1 Характеристика організації бюджету м. Бердянська.....	50
2.2 Аналіз видатків бюджету і їх впливу на фінансову політику.....	66
2.3 Оцінка ефективності реалізації регіональної фінансової політики м.Бердянська.....	76
Висновки до розділу 2.....	85
3 Шляхи удосконалення формування місцевого бюджету.....	87
3.1 Основні напрямки вдосконалення регіональної фінансової політики.....	87
3.2 Вдосконалення планування організації бюджету.....	94
Висновки до розділу 3.....	105
ВИСНОВКИ.....	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	113
ДОДАТКИ.....	119

На сучасному етапі розвитку економіки країни, у процесі активних змін у всіх сферах суспільного життя та проголошення реформи бюджетної системи в Україні відбувається децентралізація влади, спрямована на забезпечення більшої фінансової самостійності місцевих бюджетів, а також зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

Розвинене місцеве самоврядування зі стабільною фінансовою базою є однією з передумов побудови правової держави із сильною економікою. Саме тому економічно розвинені країни досягли успіху в проведенні бюджетної децентралізації та передачі повноважень і фінансових ресурсів на місцевий рівень, що дозволило вирішити ряд питань соціального та економічного розвитку окремих територій.

Для України важливими на сьогодні є розробка та реалізація державної регіональної політики, спрямованої на зменшення територіальної асиметрії в соціально-економічному розвитку, а також забезпечення формування такої фінансової спроможності територіальних громад, яка б створювала можливості для їх ефективного розвитку.

Сучасні дослідження свідчать, що впродовж останніх років регіональна фінансова політика соціально-економічного розвитку регіонів в Україні формувалася під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, що позначилося на характері її змін. Надмірна централізація бюджетних коштів, недосконалість механізмів фіскального перерозподілу фінансових ресурсів держави, неефективність цільового бюджетного фінансування регіональних проектів, посилення міжрегіональних диспропорцій за рівнем фінансової спроможності зумовили послаблення стимулів органів місцевого самоврядування до саморозвитку та розширення дохідної бази власних бюджетів, забезпечення економічної і фінансової самодостатності. Зазначене свідчить про недосконалість бюджетної політики і не відповідає стратегічним

завданням розвитку українського суспільства та її орієнтованість на підтримку поточного стану, а не на розвиток регіонів.

Зважаючи на неспроможність чинних механізмів формування та реалізації бюджетної політики вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку регіонів, необхідне вироблення нової бюджетної політики, яка повинна сприяти: розкриттю потенціалу розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації та реалізації внутрішнього потенціалу економічного зростання; удосконаленню міжбюджетних відносин.

Різні аспекти окресленої проблематики стали предметом наукових пошуків таких зарубіжних учених. Зокрема, теоретичні основи цього напрямку знань сформовано працями західних науковців Р. Барро, Г. Блочлігера, Дж. Б'юкенена, К. Ерроу, Дж. М. Кейнса, Д. Кінга, Р. Масгрейва, В. Оутса, А. Пігу, Д. Рікардо, Ч. Тібу, Дж. Хікса; вітчизняні науковці – О. Грабчук, В. Дем'янишина, В. Зимовць, І. Луніна, В. Опарін, В. Федосов, С. Юрій; І. Алексєєв та інші. К. Васьківська, В. Глущенко, В. Зайчикова, І. Запатріна, А. Кузнецова, Л. Лисяк, О. Василик, І. О. Кириленко, В. Мельника, К. Павлюк, Б. Пшика, С. Слухая, В. Христенко та ін.

Роль фінансової політики в економічному і соціальному розвитку регіонів важко переоцінити, адже від її раціональності залежать темпи розвитку національної економіки.

Незважаючи на вагомий науковий доробок учених, слід вказати на відсутність цілісного, комплексного бачення регіональної фінансової політики і ролі в ній місцевих бюджетів із чітко визначеними цілями, завданнями, інструментами та функціональними можливостями. Сучасні виклики регіонального розвитку, пов'язані з процесами фінансової децентралізації, і трансформація фінансових систем зумовлюють об'єктивну потребу в розробці методологічних підходів до оцінювання бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та практичній потребі в посиленні ролі бюджетної політики в його забезпеченні в умовах фінансової децентралізації в Україні вказують на необхідність подальших досліджень. Значущість

вирішення означених проблем зумовила на вибір теми кваліфікаційної магістерської роботи, її мету, завдання і зміст.

Метою роботи магістра є поглиблення теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення місцевих бюджетів, як основної складової реалізації регіональної фінансової політики.

Для досягнення поставленої мети необхідно було виконати такі завдання:

- визначити сутність місцевого бюджету, як економічної категорії;
- узагальнити теоретичні підходи до формування видатків та доходів місцевого бюджету;
- визначити роль місцевого бюджету в розвитку міст;
- дати характеристику організації бюджету м. Бердянська;
- проаналізувати видатки бюджету та визначити їх вплив на фінансову політику;
- оцінити ефективність реалізації регіональної фінансової політики в м. Бердянськ;
- обґрунтувати основні напрями вдосконалення регіональної фінансової політики;
- запропонувати шляхи вдосконалення планування організації бюджету.

Об'єктом дослідження будуть процеси організації і виконання місцевого бюджету м. Бердянська.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, і практичні аспекти формування місцевого бюджету як основного елемента регіональної фінансової політики.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи магістра є фундаментальні положення та принципи теорії державних і місцевих фінансів, державного регулювання економіки, сучасні концепції регіонального розвитку, а також наукові праці, присвячені проблемам формування місцевого бюджету У роботі використано комплекс

загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, що забезпечило можливість реалізувати єдність наукового дослідження. Для розробки теоретико-методологічних і прикладних засад задіяно методи: логічного узагальнення, аналізу, синтезу, наукової абстракції (для уточнення категоріально-понятійного апарату); історичного підходу (в дослідженні появи бюджетів); порівняльного і статистичного аналізу, логічне узагальнення та групування (аналізу видатків місцевого бюджету, оцінювання ефективності реалізації регіональної фінансової політики); індукції, дедукції (для формування теоретичних засад сутності місцевого бюджету і його ролі у розвитку міст, а також розробці шляхів вдосконалення формування бюджету);

Наукова новизна. Полягає у розвитку теоретико-методичних положень, визначенні ролі місцевого бюджету в розвитку міст та обґрунтуванні напрямів вдосконалення формування місцевого бюджету окремої територіальної громади. Найбільш суттєвими результатами магістерської роботи, що мають елементи наукової новизни та одержані автором удосконалено:

- теоретичний підхід при визначенні сутності бюджетних видатків місцевих бюджетів доцільно враховувати те, що вони відображають сукупність економічних відносин, що проявляються в суспільстві у зв'язку з перерозподілом валового внутрішнього продукту і використанням централізованих фондів фінансових ресурсів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них повноважень як делегованих, так і власних для забезпечення суспільного добробуту адміністративно-територіальних формувань набули подальшого розвитку:

- методика розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості місцевого бюджету;

- пропозиції нових шляхів подальшого вдосконалення організаційного аспекту оперативного та стратегічного планування місцевого бюджету.

Практичне значення одержаних результатів. Результати кваліфікаційної роботи магістра можуть бути використані фахівцями досліджуваної місцевої

громади при складанні проекту місцевого бюджету та оцінки ефективності регіональної фінансової політики із застосуванням методики інтегральної оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету.

Окремі положення та практичні рекомендації, які викладено в магістерській роботі такі як аналіз дохідної та видаткової частини досліджуваної територіальної громади, розрахунок показників фінансової стійкості та інтегрального показника фінансової стійкості бюджету м. Бердянська, заходи по вдосконаленню бюджетного планування можуть бути запропоновані керівництву місцевої громади для ознайомлення і використання при розробці проектів різних планів від оперативних до стратегічних.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1 Сутність місцевого бюджету як економічної категорії

Місцеві бюджети – найчисельніша ланка бюджетної системи України, яка, відповідно, є її фундаментом. Дослідження поняття «місцеві бюджети» безпосередньо пов'язане з питанням розвитку місцевого самоврядування на території країни та особливостями побудови системи державного управління. Враховуючи, що розвиток місцевих бюджетів відбувався в історичному контексті, залежно від розвитку державності та традицій управління, особливостей формування та укріплення місцевого самоврядування, доцільно розглянути питання становлення та розвитку системи для виявлення напрямку подальшого розвитку місцевих бюджетів, а також відмінностей між системою, яка сформувалася станом на сучасний період, та системою у різні періоди минулого.

Склад місцевих бюджетів України, як і в інших країнах, відображає особливості адміністративно-територіального поділу та специфіку функціонування місцевого самоврядування. Місцеві бюджети, в тому числі бюджети об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України та інших місцевих бюджетів.

Розглядаючи поняття «бюджет» й аналізуючи його зі сторони історичного розвитку, слід зауважити: саме слово походить з нормандського «bouquet bouqtte» – «торба», «кишеня», з якого утворилося англійське «budget».

Термін «самоврядний бюджет» та його поява пов'язана з виникненням поняття «самоврядування» у XVIII ст. у Великобританії. Аналізуючи роботи економістів XIX ст., які вели дослідження в напрямі вивчення місцевих фінансів та місцевих бюджетів, можна зауважити, що самі місцеві бюджети

так і не стали об'єктом вивчення, залишаючись лише допоміжним аспектом аналізу. Прикладом і водночас свідченням такої ситуації є визначення категорії місцевий бюджет, наведене в одному з тогочасних словників, відповідно до якого місцевий бюджет – це загальний фінансовий закон місцевої общини, на якому побудовано розпис доходів та видатків общини, а також забезпечення доходів та видатків держави загалом [14].

Загалом, якщо аналізувати трактування категорії «місцевий бюджет» та зміну його дослідження та поглядів на даний процес у часових рамках, можна зауважити цілком логічний напрям в дослідження місцевих бюджетів відповідно до історичного розвитку державності та місцевого самоврядування. Його визначення та розуміння як фінансово-економічної категорії проходило певні етапи, повністю взаємопов'язані з розумінням та трактуванням місцевих фінансів. У Російській імперії, у складі якої була частина українських земель, вивчення місцевих фінансів та місцевих бюджетів розпочалося дещо пізніше – після земської реформи 1864 р. Авторами перших досліджень у цьому напрямі були: М. Курчинський, А. Марков, В. Лебедев, І. Озеров, М. Смірнов, І. Янжул, М. Цитович та інші. Так серед інших, М. Смірнов розглядав категорію «місцеві бюджети», як сукупність завдань, що доручена органами місцевої влади, а також сукупність ресурсів, що є в розпорядженні даних органів для виконання ними поставлених завдань. Натомість І. Озеров відзначав соціальне призначення місцевих бюджетів, вказуючи на те, що фінансування потреб на локальному рівні забезпечується за рахунок дохідних джерел [1].

Представниками радянської фінансової науки поняття місцевих бюджетів трактувалося таким чином: з позиції його комплексності – «як сукупність бюджетів адміністративно-територіальних одиниць держави, що знаходиться у віданні місцевих органів влади та управління» [15]; з позиції розгляду місцевих бюджетів капіталістичних країн – як річних кошторисів доходів та видатків місцевих органів самоврядування; з позиції розгляду місцевих бюджетів соціалістичних країн – як річні фінансові плани

формування та використання фондів грошових коштів, які необхідні місцевим органам влади для виконання покладених на них функцій.

Слід зауважити, що трактування поняття «місцеві бюджети» радянськими вченими відбувалося відповідно до вимог соціально-економічної та політичної системи того часу.

Щодо дослідження категорії «місцеві бюджети» вітчизняними економістами, слід звернути увагу на постійну актуальність даних досліджень та увагу вчених до даного напрямку вивчення бюджетної системи.

Зважаючи на комплексність та багатоаспектність поняття «бюджет», слід зауважити, що дана багатовекторність притаманна і категорії «місцеві бюджети». Відтак, економісти розглядають її сутність з різних сторін, і єдиного підходу до його трактування на даний час немає.

Трактування науковцями даного поняття подано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Погляди українських вчених на категорію «місцеві фінанси»

Автор, рік	Трактування категорії
1	2
І. М. Ходорович [5] 1977	Це сукупність економічних відносин, що забезпечують у плановому порядку фінансову базу місцевих рад щодо розвитку й утримання головним чином галузей господарства, які безпосередньо спеціалізуються на підвищенні добробуту населення.
В. І. Кравченко [5] 1999	По–перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів; по–друге, це план (кошторис) доходів і видатків відповідного місцевого органу влади чи самоврядування; по–третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним атрибутом будь–якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом.
В. М. Опарін [12] 1999	Це частина основного річного фінансового плану країни – державного бюджету, крім того, місцеві бюджети утворюють централізований фонд грошових коштів місцевих Рад, котрим вони розпоряджаються з метою здійснення заходів, які щорічно передбачаються планом економічного і соціального розвитку.

Продовження таблиці 1.1

1	2
О. П. Кириленко [5] 2000	Місцеві бюджети є фінансовим планом розвитку певної території, в якому відображаються найважливіші завдання місцевої влади та очікувані результати діяльності.
М. І. Кульчицький [5] 2001	Це система формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих.
І. Сазонець, Т. Гринько, Г. Придатко [14] 2006	Місцеві бюджети – фонди фінансових ресурсів для реалізації завдань і функцій, які накладаються органами місцевого самоврядування.
П. К. Бечко, О. В. Ролінський [2] 2007	Місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту населення.
О. Матвєєва [9] 2010	Місцевий бюджет – це поліфункціональна система економічних відносин, які встановлюються між урядом і громадянами у сфері створення, використання та ефективного розподілу ВВП в грошовому еквіваленті з метою найбільш повного задоволення потреб місцевого населення.
Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. [3] 2011	Сукупність економічних (грошових) відносин, що виникають у зв'язку з утворенням і використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади у процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства.
О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе [11] 2013	Місцевий бюджет як невід'ємний елемент бюджетної системи країни окреслює економічні відносини між територіальною громадою, суб'єктами господарювання та фізичними особами, спрямовані на формування фонду грошових коштів та фінансування місцевих і громадських потреб, підвищення соціально-економічного розвитку

О. П. Кириленко, характеризує місцеві бюджети зі сторони їх існування як фінансового плану, звертає увагу на значну роль та широту бюджетних відносин на локальному рівні.

Так у рамках формування місцевих бюджетів закладаються завдання забезпечення: регулювання на макроекономічному рівні та забезпечення рівномірного соціально-економічного розвитку відповідної території; підтримка життєдіяльності населення території; фінансування видатків у соціальній сфері; формування фінансової бази бюджету на локальному рівні;

формування та забезпечення регіональної економічної політики; забезпечення реалізації окремих напрямів загальнодержавних програм розвитку галузей економіки.

Деякі економісти звертають увагу на функціонування місцевих бюджетів як бюджетів окремих адміністративно-територіальних одиниць, зокрема І. М. Ходорович, І. Сазонець, Т. Гринько, І. Придатко та інші. Також є акцент на те, що місцеві бюджети – це, передусім, складові елементи бюджетної системи держави, а вже потім є частиною місцевих бюджетів та відображають систему економічних відносин на локальному рівні.

Вагомим є внесок О. Сунцової у вивчення місцевих бюджетів. Так, вона зауважує, що при дослідженні даної категорії, важливим є визначення її матеріального змісту, форми та сутності. Згідно досліджень науковця, місцевий бюджет характеризується притаманними йому особливостями, зокрема, зосередженням в руках органів місцевого самоврядування частини фінансового ресурсу держави та його використання на загальнодержавні потреби і перерозподіл між адміністративно-територіальними утвореннями та галузями економіки.

При цьому, як визначає автор, розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту через міжбюджетні відносини охоплює як процес формування фінансових ресурсів у цілому в державі, так і міжрегіональний перерозподіл фінансового ресурсу, що є наслідком різного рівня централізації доходів у місцевих бюджетах різних рівнів.

Достатньо суттєвим є вклад О. Василика у вивчення місцевих бюджетів. Так передусім, він виокремлює два підходи до трактування даного поняття: категоріальний та організаційний. Категоріальний підхід сформовано на основі самої економічної сутності місцевих бюджетів, яка характеризує їх, як систему фінансових відносин, що включають: відносини між місцевим бюджетом та суб'єктами господарювання, які функціонують на території адміністративно-територіальної одиниці; відносини між місцевим бюджетом і населенням адміністративно-територіального утворення; відносини між

місцевими бюджетами різних рівнів з приводу перерозподілу фінансових ресурсів; відносини між державним та місцевим бюджетом.

На рис. 1.1 подано комплексний підхід визначення місцевих бюджетів.

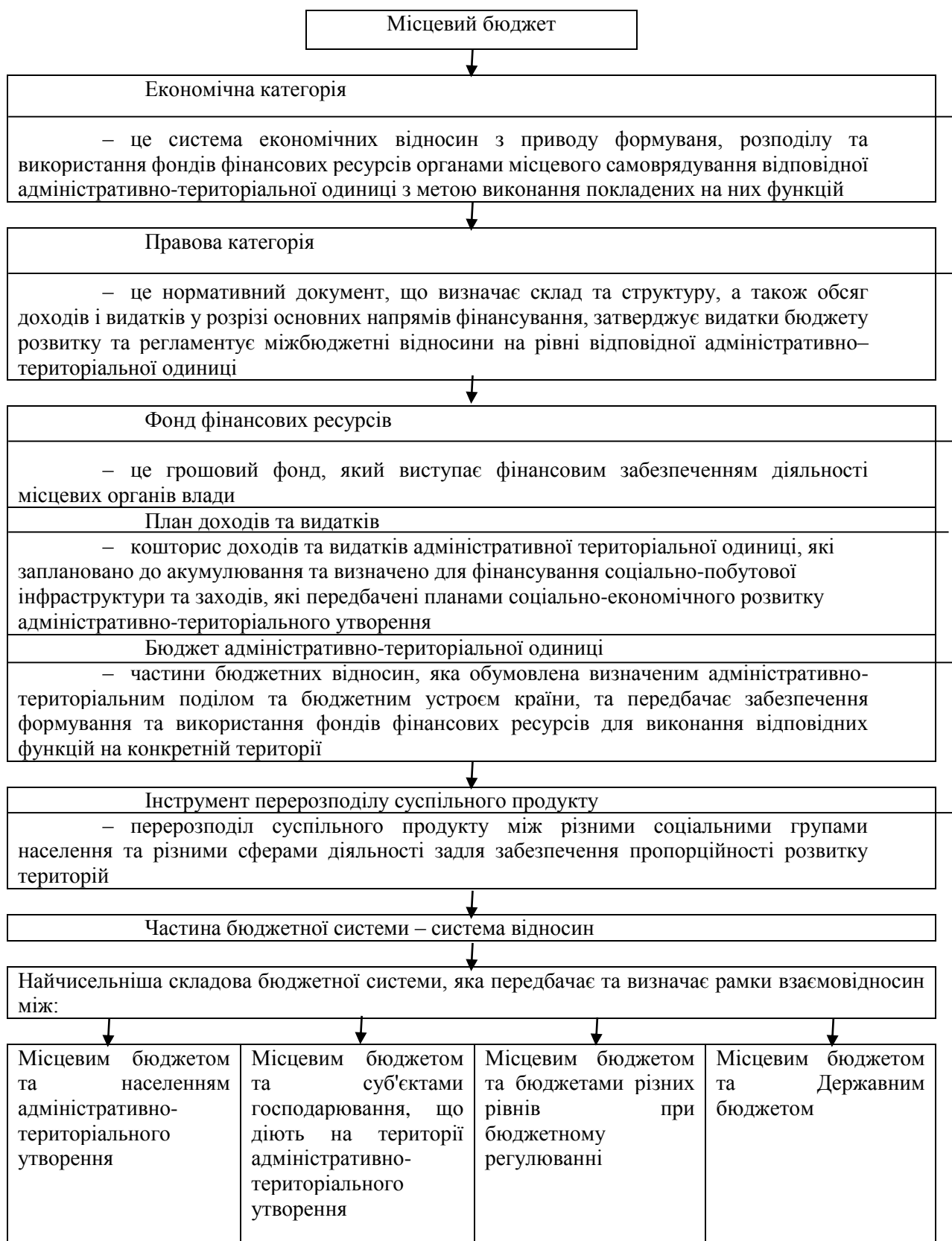

Рис. 1.1 – Комплексний підхід визначення категорії «місцеві бюджети»

У випадку дослідження розвитку та функціонування інституту місцевого самоврядування, його слід розглядати і, як специфічний інститут законодавства, «що припускає як сполучення законодавчих норм різних галузей законодавства (конституційного, адміністративного, фінансового, державного будівництва), так і сукупність правових норм, що регулюють досить своєрідні фінансово-правові відносини щодо руху грошових фондів територіальних громад» [10].

З позиції розгляду місцевих бюджетів як системи економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу та використання фондів фінансових ресурсів адміністративно-територіальних формувань, можна визначити таку структуру цих взаємовідносин:

- між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування в контексті акумулювання доходів та їх розподілу між рівнями бюджетної системи, а також здійснення фінансування з місцевого бюджету в процесі виконання відповідних завдань;

- між органами місцевого самоврядування та населенням громади в процесі формування та використання коштів;

- між органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання.

Розгляд місцевих бюджетів з боку дослідження взаємовідносин суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні сприяє кращому розумінню економічного змісту бюджету та визначенню його ролі у перерозподільних процесах. Такі взаємовідносини можна розглядати у трьох формах-організаційній, економічно-фінансовій та суспільно-політичній (рис. 1.1). Організаційною формою розвитку місцевих бюджетів виступає структура бюджетної системи, яка включає конкретні види місцевих бюджетів, через які відбувається організація взаємовідносин за законодавчо визначеними «правилами».

Чітко визначена структура і особливості взаємовідносин між бюджетами різних рівнів забезпечує:

– по-перше, взаємозалежність та єдність побудови системи внутрішньо бюджетних відносин і форм державного і адміністративно-територіального устрою;

– по-друге, можливість з боку держави забезпечити ефективний вплив на процес формування міжбюджетних відносин, міжтериторіальний розподіл суспільного продукту, регулювання економічних відносин і пропорцій виробничо-господарського потенціалу на різних територіях через використання різних методів і важелів примусу.

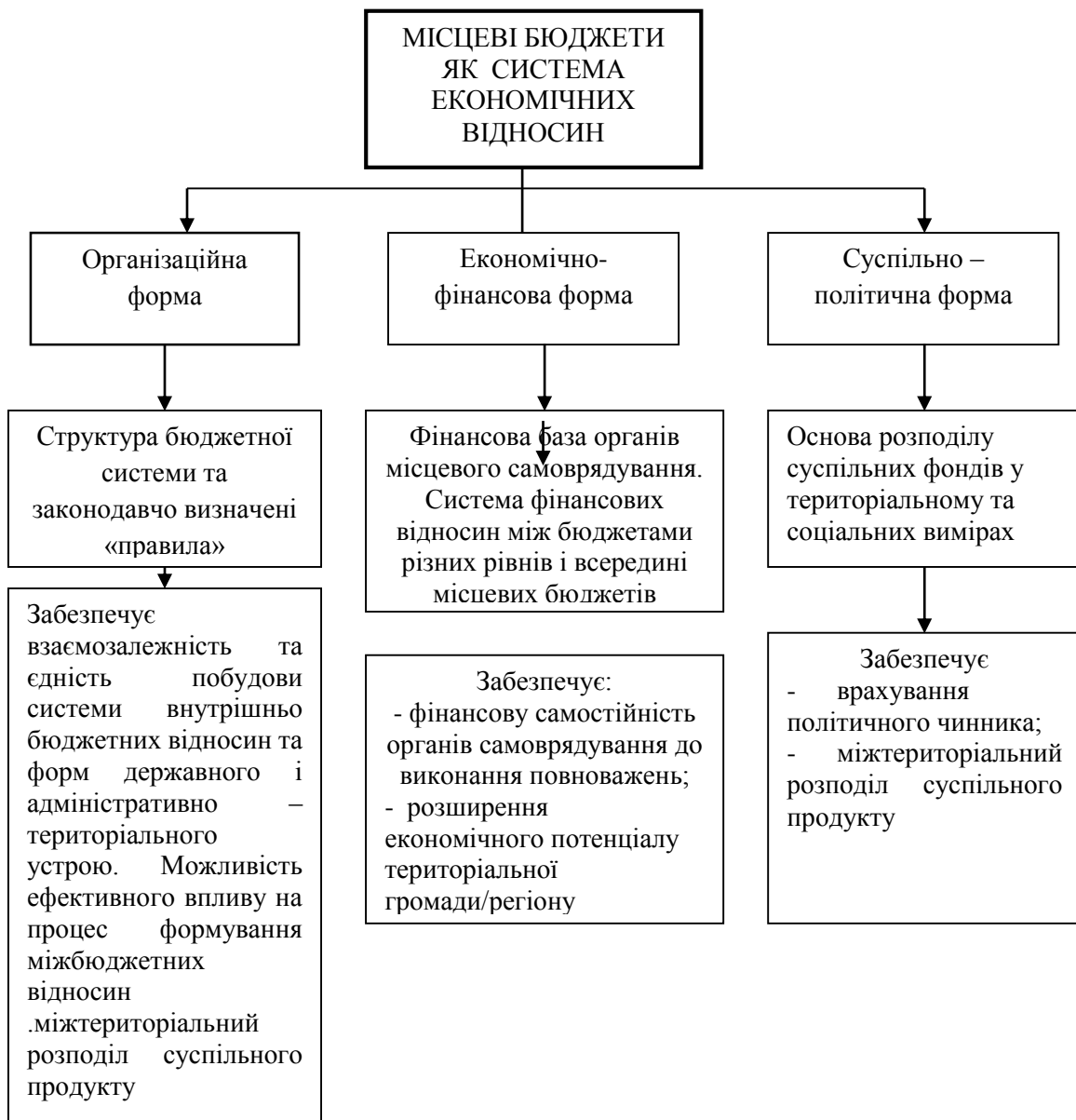

Рис. 1.2 – Форми місцевих бюджетів як системи економічних відносин

З позиції розгляду економіко-фінансової форми місцевих бюджетів як системи економічних відносин між суб'єктами бюджетного процесу акцент робиться на їх ролі, по-перше, як фінансової бази органів місцевого самоврядування; по-друге, як системи фінансових відносин, що складаються між бюджетами різних рівнів і всередині місцевих бюджетів.

До питання основних функцій місцевих бюджетів звертається чимало науковців. Так, І. Благун, В. Хомутенко, Р. Сорока акцентують увагу на двох функціях, а саме [3]: розподільчій – проявляється під час розподілу та перерозподілу ВВП між суб'єктами бюджетних відносин, внаслідок чого відбувається концентрація фінансових ресурсів у руках держави для надання відповідного рівня соціальних послуг населенню; контрольна – функція фінансового контролю впродовж усього бюджетного процесу для визначення стану розподільчого процесу та перевірки правильності його проходження.

Таблиця 1.2 – Функції місцевих бюджетів

Функції	Зміст функції
Акумуляційна	передбачає формування фінансової бази місцевого самоврядування
Розподільча	передбачає розподіл чистого доходу між суб'єктами бюджетних відносин
Регуляторна	забезпечує вплив місцевих бюджетів на перебіг процесів у відповідній адміністративно – територіальній одиниці для досягнення плановірності фінансування відповідних суб'єктів та дотримання часових рамок
Облікова	передбачає фіксацію руху обсягів грошових коштів між суб'єктами бюджетних відносин
Стабілізаційна	забезпечує вплив на обсяги споживання суспільства, рівень зайнятості, показники економічного розвитку та темпи інфляції
Контрольна	передбачає забезпечення заходів фінансового контролю впродовж бюджетного періоду
Функція забезпечення самостійності	забезпечує відповідний рівень самостійності адміністративно-територіальної одиниці у питанні фінансування надання соціальних послуг та економічного розвитку території

Окремим питанням є аналіз законодавчого визначення поняття «місцевий бюджет». Вперше у законодавчих актах незалежної України означення цієї категорії було представлено у Законі України «Про місцеве

самоврядування в Україні»: «бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування». Окрім того, дотичними до визначення місцевого бюджету як такого є означення, наведені у Бюджетному кодексі України: бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду; бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад; бюджети об'єднаних територіальних громад – створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, а також бюджети об'єднаних територіальних громад, визнаних Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом.

Зважаючи на те, що в Україні, як і інших унітарних і федеративних країнах місцеві бюджети включають цілу систему взаємопов'язаних фондів, доцільно акцентувати увагу на структурі бюджетної системи та місце в ній саме місцевих бюджетів.

Відтак, згідно Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні організаційна структура місцевих бюджетів України стала максимально наближена до адміністративно-територіального устрою держави. До 2015 р. місцеві бюджети мали трирівневу структуру, що складалася з:

- регіонального рівня (республіканський бюджет АРК; обласні бюджети, бюджети міст Києва та Севастополя);
- районного рівня (районні бюджети та бюджети міст обласного значення);
- базового рівня (бюджети міст районного значення, сільські бюджети, селищні, районів у містах). Цей рівень найбільш численний.

З 2015 р. бюджетним законодавством визначена дещо інша структура місцевого бюджету (рис. 1.3).

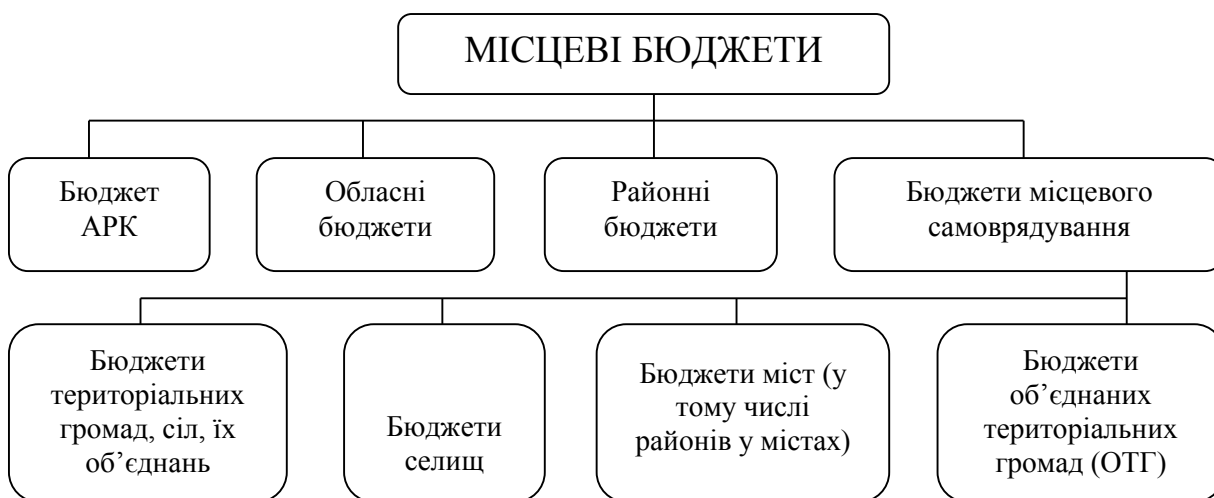

Рис. 1.3 – Структура місцевих бюджетів України [18]

Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету АРК та інших місцевих бюджетів.

Згідно з Бюджетним кодексом України бюджети формуються з двох частин, а саме із загального та спеціального фондів.

Загальний фонд місцевих бюджетів включає надходження, що визначені для забезпечення загальних виплат та не призначаються на конкретні цілі. Даний фонд є джерелом забезпечення більшості видатків бюджету.

Спеціальний фонд місцевих бюджетів формується з конкретно визначених джерел надходжень і використовується на фінансування чітко визначених цілей. У спеціальному фонді зосереджуються доходи державних цільових фондів, спеціальні кошти бюджетних організацій, які використовуються у спеціальних цілях та мають, головним чином, компенсаційний характер, а також бюджети розвитку місцевих бюджетів [18].

Відповідно до діючого порядку місцевий бюджет також поділяється на поточний бюджет та бюджет розвитку.

Поточний бюджет призначений для реалізації як власних, так і делегованих повноважень. Ті фінансові ресурси, які акумулюються в поточному бюджеті спрямовуються на фінансування установ і закладів виробничої і соціальної інфраструктури, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення. Тобто поточний бюджет є бюджетом споживання, оскільки покриває щоденні витрати на надання послуг.

Головна мета створення бюджету розвитку – фінансування програм соціально-економічного розвитку відповідної території, що направлені на здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності, на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних із розширенням відтворенням. Тобто бюджет розвитку відповідає за розвиток інфраструктури, громадських споруд, обладнання та викуп земельних ділянок.

Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються рішенням про місцевий бюджет, в якому для них одночасно затверджуються і бюджетні призначення. Головними розпорядниками бюджетних коштів за бюджетними призначеннями є бюджетні установи в особі керівників місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівників головних управлінь, управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад. ГРК розробляють та затверджують паспорти бюджетних програм, складають звіти про їх виконання, аналізують показники виконання бюджетних програм, оцінюють ефективність реалізації програм, забезпечуючи ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів [17]. В основі функціонування місцевих бюджетів в Україні лежать нормативно-правові та законодавчі акти (табл. А1 ДОДАТОК А) [18,19,20].

Слід зауважити, що в умовах адміністративно-фінансової децентралізації питання ефективного формування місцевого бюджету та його наповнення більшою мірою передане на рівень органів місцевого самоврядування.

1.2 Підходи до формування видатків та доходів місцевого бюджету

Місцевим бюджетам як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Разом з тим, важливу роль у становленні самостійних місцевих бюджетів відіграє склад та порядок здійснення видатків. Видаткова частина місцевих бюджетів відображає наслідки економічних і соціальних процесів в країні, адже видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальний соціальний стан у державі й насамперед на рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок не передбачуваних обставин.

При розкритті сутності видатків місцевих бюджетів доцільно враховувати, що вони є складовою частиною місцевих бюджетів і відображають певну систему економічних відносин, які виникають у процесі використання централізованих фондів грошових коштів органів місцевого самоврядування окремої адміністративно-територіальної одиниці.

Основне призначення видатків місцевих бюджетів – забезпечення надання органами місцевого самоврядування та створеними ними установами і організаціями гарантованих законодавством суспільних послуг населенню.

Досліджуючи літературні джерела з проблем функціонування місцевих фінансів, констатуємо, що більшість вчених обмежуються з'ясуванням змісту вихідного для дефініції «видатки місцевих бюджетів».

Так, науковці трактують видатки бюджету як:

– систему економічних відносин з приводу використання централізованого фонду грошових коштів (В. Федосов, С. Юрій [22], В. Дем'янишин [23], М. Карлін [24], О. Романенко [25], Г. Поляк [32]);

– інструмент розподілу централізованого фонду грошових коштів та реалізації соціально-економічної політики (О. Василик, К. Павлюк [27], В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова [28]);

– кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених бюджетом, або витрати коштів (автори Бюджетного кодексу України [18], В. Загорський, О. Вовчак, І. Благун, І. Чуй [29], С. Булгакова, Л. Василенко, Л. Єрмошенко [30], Ю. Пасічник [31], Г. Поляк [7]).

Усі із запропонованих підходів більш менш мають право на існування, оскільки відображають межі розподільних відносин (перша група вчених), а також призначення видатків бюджету та очікуваний результат від їх здійснення (друга група вчених). Що стосується розгляду видатків бюджетів як коштів, які спрямовуються на досягнення певних цілей, або витрат бюджету, що виникають у зв'язку із необхідністю виконання державою своїх функцій, то зазначене трактування поширене у зарубіжних джерелах та є суто прагматичним.

У Бюджетному Кодексі України від 08.07.2010 р. № 2456–УІ розмежовано поняття «видатки бюджету» і «витрати бюджету», на підставі чого можна стверджувати, що витрати бюджету є ширшим поняттям, оскільки включають, крім видатків бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів [18].

Для відображення особливостей здійснення видатків місцевих бюджетів, розглянемо наукові підходи до визначення їх сутності (табл.1.3).

Зміст видатків місцевих бюджетів розкривається через сукупність грошових відносин, у які вступають органи місцевого самоврядування, місцевої виконавчої влади у процесі використання коштів місцевих бюджетів.

Таблиця 1.3 – Узагальнення наукових підходів до трактування поняття «видатки місцевих бюджетів»

Автор визначення	Суть наукового підходу
------------------	------------------------

В. Базилевич, Л. Баластрик [33, 106]	Економічні відносини, що виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади
М. Гапонюк, В. Яцюта, А. Буряченко, А. Славкова [34, 46]	Економічні відносини щодо розподілу централізованих коштів, які перебувають у розпорядженні відповідних органів влади та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади
В. Кравченко [7]	Головний елемент фінансів місцевих органів влади; точне відображення функцій і завдань, які покладені на місцеву владу
О. Кириленко [6, 197]	Джерело забезпечення суспільних потреб, отримання суспільних благ як безпосередньо населенням, так і суб'єктами господарської діяльності
С. Юрій, В. Федосов [35, 256]	Знаряддя вияву економічної сутності місцевих бюджетів як фінансової бази місцевого самоврядування
Н. Шевчук [36, 203]	Економічні відносини, які виникають між суб'єктами господарювання з приводу розподілу та використання грошових фондів місцевого самоврядування за цільовим і територіальним призначенням з метою розвитку адміністративно–територіальної одиниці та задоволення суспільних потреб
Т. Мигович [37]	Економічні відносини, які виникають між суб'єктами господарювання та органами місцевої влади для забезпечення розвитку адміністративно–територіальної одиниці та задоволення потреб відповідної громади через розподіл і використання грошових фондів місцевого самоврядування за цільовим призначенням

Ми згоджуємося з тим, що при розкритті сутності видатків місцевих бюджетів доцільно враховувати те, що вони відображають сукупність економічних відносин, що проявляються в суспільстві у зв'язку з перерозподілом валового внутрішнього продукту і використанням централізованих фондів фінансових ресурсів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них повноважень як делегованих, так і власних для забезпечення суспільного добробуту адміністративно-територіальних формувань [20].

У процесі розподілу й використання коштів місцевих бюджетів, органи місцевої влади вступають у відносини з:

- установами та організаціями з приводу їхнього фінансування;
- громадянами щодо виплат, пов'язаних зі соціальними гарантіями;
- органами місцевого самоврядування з приводу бюджетного регулювання;
- підприємствами та іншими суб'єктами господарювання у зв'язку з оплатою послуг, наданим органам місцевої влади або розпорядникам коштів

відповідного місцевого бюджету.

Тобто, сукупність цих грошових відносин і становить зміст видатків місцевих бюджетів як об'єктивної економічної категорії.

Узагальнюючи думки і дослідження вищеназваних вчених, ми погоджуємось з таким визначенням – видатки місцевих бюджетів – це сукупність економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з розподілом централізованих фондів грошових коштів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них функцій та завдань, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом та рішеннями про місцевий бюджет. Що стосується практичної сторони здійснення видатків, то це платежі з місцевих бюджетів, які не підлягають поверненню.

Оскільки видатки місцевих бюджетів є об'єктивною економічною категорією, то вони набувають конкретних матеріальних форм. Формою прояву економічних відносин з приводу розподілу коштів бюджетного фонду В. Венгер, І. Петровська, Д. Клиновий вважають конкретні види видатків [38, 144; 39, 82]. Однак, «форма – це зовнішній обрис, зовнішній вигляд, контури предмета» [39,744], а види видатків – це конкретне спрямування коштів бюджету за певною класифікаційною ознакою. Тому ми дотримуємося думки В. Федосова, В. Опаріна, Л. Сафонові, С. Михайленко, В. Дем'янишина та інших, які виділяють такі форми бюджетного фінансування [38; 40; 41]:

– кошторисне фінансування – виділення бюджетних асигнувань на основі спеціального планово-фінансового документу – кошторису; цей вид фінансування, як правило, є безповоротним і безоплатним, і спрямовується на фінансування певних об'єктів і програм, з визначенням цільового призначення;

– бюджетні інвестиції, які можуть здійснюватися у вигляді фінансування капітальних вкладень, проектного фінансування конкретного інвестиційного проєкту та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством;

– державні трансферти (дотації, субсидії, субвенції) – це невідплатні і безповоротні платежі з бюджету юридичним та фізичним особам, які не

призначені для придбання товарів чи послуг, надання кредиту або на виплату непогашеного боргу;

- бюджетні кредити – надання коштів з бюджету суб'єктам підприємництва на принципах платності, поворотності, строковості.

Деякі науковці дають таку класифікацію видатків місцевих бюджетів: за роллю у відтворюючому процесі (видатки у сферу виробництва та видатки у сферу надання послуг); за соціально-економічним змістом (видатки на економічну діяльність, видатки на соціально-культурне забезпечення, видатки на соціальний захист, видатки на управління); за функціональною класифікацією; за відомчою класифікацією; за предметною (економічною) класифікацією; за програмно-цільовою класифікацією [6, 137].

Основним призначенням видатків місцевих бюджетів є здійснення органами місцевої влади власних та делегованих державою повноважень у бюджетній сфері. Виконання місцевих бюджетів є передумовою проведення ефективної соціально-економічної політики. Фінансові ресурси регіонів впливають на ступінь децентралізації місцевої влади, інвестиційну привабливість адміністративно-територіальних одиниць, якість та повноту реалізації бюджетних програм, граничний рівень добробуту населення та його соціальне забезпечення.

Сутність бюджетних видатків виявляється через їх призначення, що передбачає здійснення фінансування соціально спрямованих видатків, регулювання та розвиток економічних процесів, посилення інвестиційного складника бюджету, стимулювання зацікавленості у здійсненні ефективного управління бюджетом.

У бюджетному кодексі України надана дуже змістовна класифікація видатків бюджету, в тому числі і видатків місцевого бюджету [18]:

- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація видатків);

- економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки (економічна класифікація видатків);

– ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків);

– за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків).

На основі вище викладеного розробимо класифікацію видатків бюджету (рис. 1.4).

Рис. 1.4 – Класифікація видатків бюджету

Як зазначає легкоступ, специфічною рисою місцевих бюджетів є те, що з них фінансується частина функцій центральних органів влади, переданих на виконання місцевій владі з метою більш якісного їх виконання [41, 23], а також максимального наближення надання гарантованих послуг до безпосереднього споживача. Це обумовило поділ видатків місцевих бюджетів на дві частини в залежності від типу повноважень [18]:

Класифікація видатків залежно від типу повноважень є дуже важливою, оскільки від правильного визначення прав і обов'язків учасників бюджетних правовідносин, принципів, критеріїв розподілу повноважень, а також наукових підходів до цього питання залежать функції та завдання, які покладаються на місцеві органи влади.

Отже, власні повноваження – це ті права і обов’язки, які визнає за суб’єктами місцевого самоврядування держава і які забезпечують самостійне вирішення населенням питань місцевого значення.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом з одночасною передачею необхідних матеріальних і фінансових ресурсів, реалізація яких підконтрольна органам державної виконавчої влади.

Зважаючи на різнобічність цього поняття та його визначення, доходи бюджету доцільно розглядати як тримірне явище, а саме як економічну, правову та матеріальну категорію (рис. 1.5).

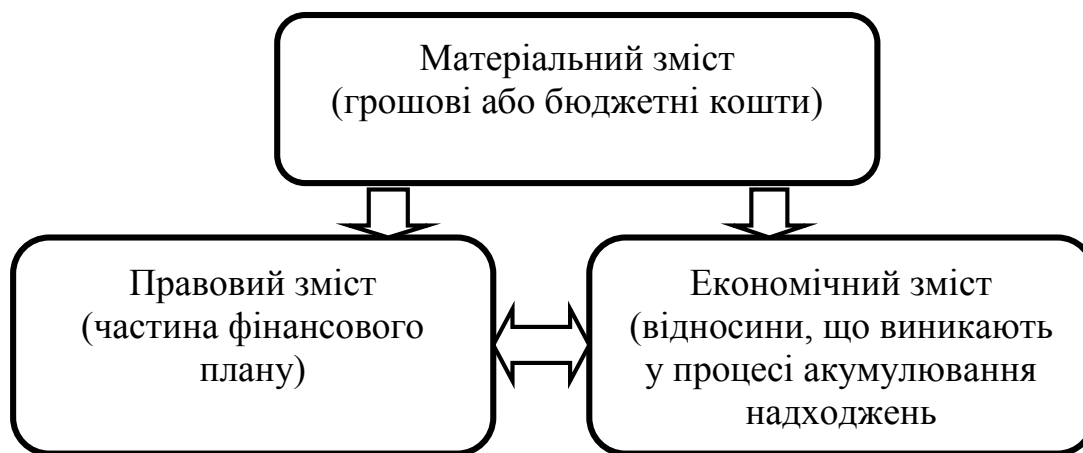

Рис. 1.5 – Підходи до визначення поняття доходів бюджету

Поняття доходів бюджету в сучасній літературі визначається по-різному. При цьому аналіз наявних трактувань доходів бюджету країни дає змогу згрупувати їх за певними напрямками (рис. 1.5).

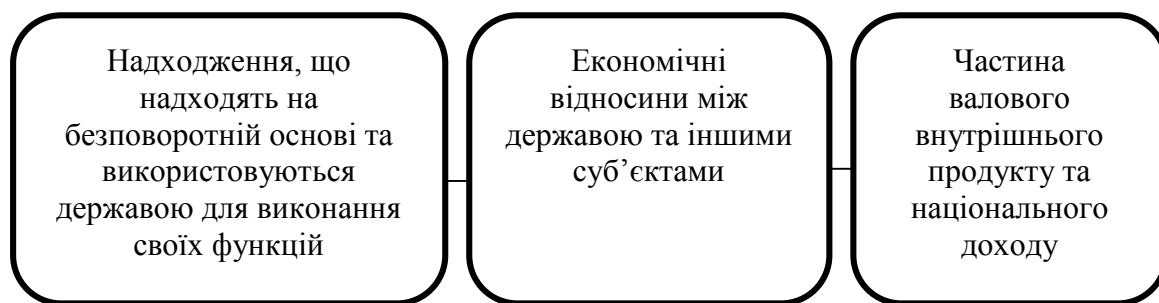

Рис. 1.5 – Напрями щодо визначення поняття «доходи бюджету»

Кожен із визначених підходів передбачає надання поняттю доходів бюджету певного відтинку та визначає напрям, за яким його можна пояснювати.

Науковці Л. Стеців та О. Копилук зазначають, що необхідність формування доходів бюджету є об'єктивно необхідною умовою функціонування держави [42, 92].

В. Пушкарьова [44, 40] зазначає, що бюджет з'являється не тоді, коли держава здійснює витрати та здобуває необхідні для цього джерела фінансування, а тоді, коли вона у свою фінансову діяльність включає процес бюджетного планування, складення кошторису доходів та видатків на певний період (фінансового план).

Це показує історичний характер бюджету та важливість фінансової діяльності для функціонування держави, забезпечення її планомірного та стабільного розвитку, реалізації обґрунтованої економічної політики.

Традиції бюджетування державних доходів у нашій країні мають тривалу історію.

Різними науковцями надаються визначення цього поняття з певними особливостями (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Визначення поняття доходів бюджету країни вітчизняними науковцями

№	Науковці	Визначення поняття
---	----------	--------------------

1	М. Карлін [24]	Сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів країни, що використовуються для виконання основних завдань і функцій держави
2	Ю. Пасічник [43]	Частина обсягу централізованих фінансових ресурсів країни, які врегульовані її відповідними нормативними актами і необхідні для виконання функцій і завдань
3	А. Бабич Л. Павлова [45]	Частина національного доходу, що підлягає централізації до бюджетів різних рівнів у державі
4	К. Павлюк [46]	Частина фінансових ресурсів країни, що створюється у процесі перерозподілу і розподілу ВВП та зосереджуються у бюджеті для забезпечення соціальних і економічних потреб населення
5	О. Романенко, О. Родіонова [47]	Економічні відносини, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджету держави
7	В. Федосов [50]	Кошти, що надходять у постійне користування державі на безповоротній основі та забезпечують стабільність формування бюджету країни і фінансування його видатків
8	В. Дем'янишин [49]	Об'єктивне економічне явище, пов'язане із сукупністю економічних відносин щодо розподілу і перерозподілу ВВП для формування централізованого фонду грошових коштів держави
9	С. Юрій, П. Юхименко [51]	Всі податкові, неподаткові та інші надходження до бюджету на безповоротній основі, залучення яких передбачено законодавством України

При цьому вагомим є визначення доходів бюджету в системі соціально-економічного розвитку як інтегрована сукупність економічних відносин, що виникають між державою, домогосподарствами та суб'єктами господарювання з приводу мобілізації фінансових ресурсів, що спрямовуються на забезпечення соціально-економічного розвитку, зокрема на підвищення темпів економічного зростання країни та рівня життя й якості населення.

Держава через бюджет забезпечує мобілізацію коштів, необхідних для забезпечення соціально-економічного розвитку країни та використання їх із метою виконання своїх функцій, які покладені на розпорядників та головних розпорядників бюджетних коштів. При цьому основна частина валового внутрішнього продукту накопичується у складі державного бюджету та використовується для забезпечення економічного розвитку країни, вирішення соціальних проблем, утримання органів державного управління, забезпечення обороноздатності [18].

Саме доходи є інструментом реалізації фінансової та бюджетної політики держави. Акумуляція надходжень має мати соціально-економічний характер, тобто бути спрямованим на економічний розвиток та забезпечення надання якісних суспільних послуг населенню.

Державний бюджет України відіграє важливу роль у соціально-економічному плануванні, макроекономічній стабілізації й економічному зростанні, регулюванні обсягу сукупного попиту та впливу на короткотермінові коливання економічної кон'юнктури [52]. Маючи бюджетні орієнтири розвитку економіки, суб'єкти господарювання розробляють власні плани розвитку, а населення формує свої споживчі очікування. Державний бюджет займає провідне місце в бюджетній системі України. Як і будь-який план, він має свої складові частини. Відповідно до глави 5 Бюджетного кодексу, можна виділити дохідну і видаткову частини державного бюджету [18]. Саме від того, чи вдалося сформулювати необхідний обсяг державних доходів, залежить ефективність реалізації державних функцій.

Формування достатнього обсягу надходжень бюджету є необхідним для забезпечення відповідного рівня економічного розвитку країни, і завдяки виваженому бюджетного процесу забезпечуються соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Через державний бюджет органи державної виконавчої влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої та зовнішньої політики, державне регулювання і стимулювання економіки, фінансування соціальної політики з урахуванням довгострокових інтересів країни. Зростання надходжень до бюджету створює можливості для збільшення асигнувань із державного бюджету, що сприяє розвитку держави у цілому.

Розмаїття видів доходів зображується завдяки бюджетній класифікації, яка здійснюється для проведення необхідного аналізу в розрізі доходів та забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівняності бюджетних показників.

Завдяки бюджетній класифікації можливо оперативно виявляти

недоліки у державній політиці у сфері формування доходів бюджету, оперативнo вживати заходи та обґрунтовувати подальші дії що до їх усунення. Відповідно до ст. 9, Бюджетний кодекс України [18] визначає бюджетні доходи за такими класифікаційними розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій із капіталом; трансферти (рис.1.6).

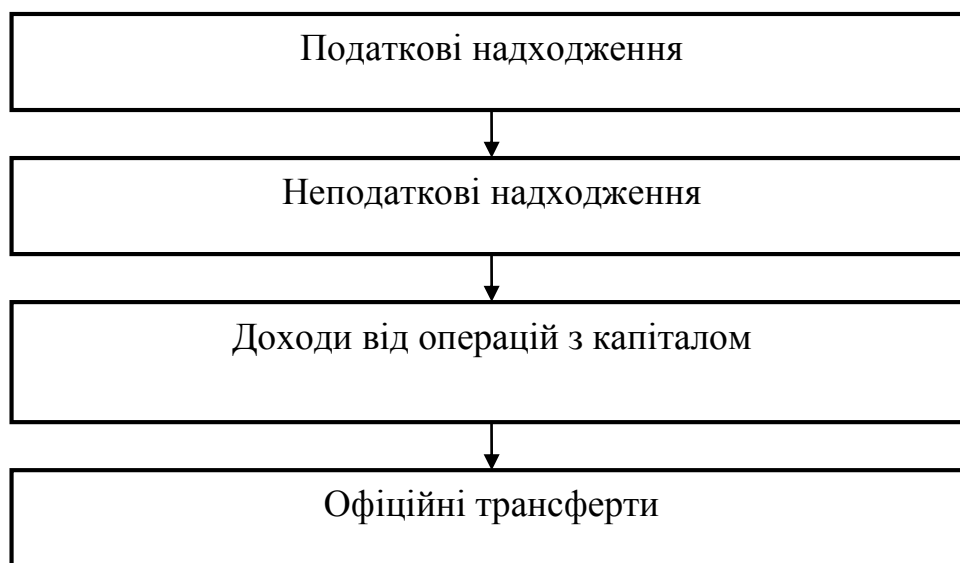

Рис. 1.6 – Бюджетна класифікація доходів

Досить часто виділяють ще один вид доходів державного бюджету – цільові фонди.

У визначенні доходів бюджету акцентується увага на тому, що це є платежі, які надходять на безповоротній основі, але ці кошти після надходження до бюджету розподіляються відповідно до державних програм та надходять до їх платників у вигляді матеріальних та нематеріальних благ.

Основним джерелом доходів державного та місцевих бюджетів виступає: валовий внутрішній продукт країни, зростання якого призводить до зміцнення та стабілізації економіки, розширення обсягів виробництва, підвищення рівня зайнятості, рівня та якості життя населення, розмірів заробітної плати працівників, прибутків підприємств та організацій, купівельної спроможності населення, а отже, до збільшення податкових надходжень до державного і місцевих бюджетів, до наповнення їхньої дохідної частини.

1.3 Роль місцевого бюджету в розвитку міст

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні значно посилюється роль місцевих органів влади в економічному і соціальному розвитку територій, зокрема міст, що викликає необхідність розширення та зміцнення фінансової бази органів місцевого врядування, вирішення низки проблем, пов'язаних з удосконаленням методів використання фінансових ресурсів адміністративно–територіальних утворень.

Найбільш вагомий фонд фінансових ресурсів місцевого самоврядування на сьогоднішній день – місцеві бюджети, які є основним джерелом доведення кінцевих результатів суспільно-локалізованого виробництва до територіальних спільнот, які спрямовуються на задоволення потреб суспільного споживання. Фінансовий потенціал органів місцевого самоврядування концентрується саме в місцевих бюджетах, що й визначає перспективи розподілу фондів суспільного споживання, рівень практичного втілення програм соціального та економічного розвитку.

Формування місцевих бюджетів України здійснюється під впливом багатьох чинників, а саме: бази оподаткування, переліку загальнодержавних податків і зборів, ставки місцевих податків, механізму визначення обсягів міжбюджетних трансфертів та інших [27].

Сутність бюджетних видатків виявляється через їх призначення, що передбачає здійснення фінансування соціально спрямованих видатків, регулювання та розвиток економічних процесів.

Роль і значення місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку територіально-адміністративної одиниці наведені на рисунку 1.7.

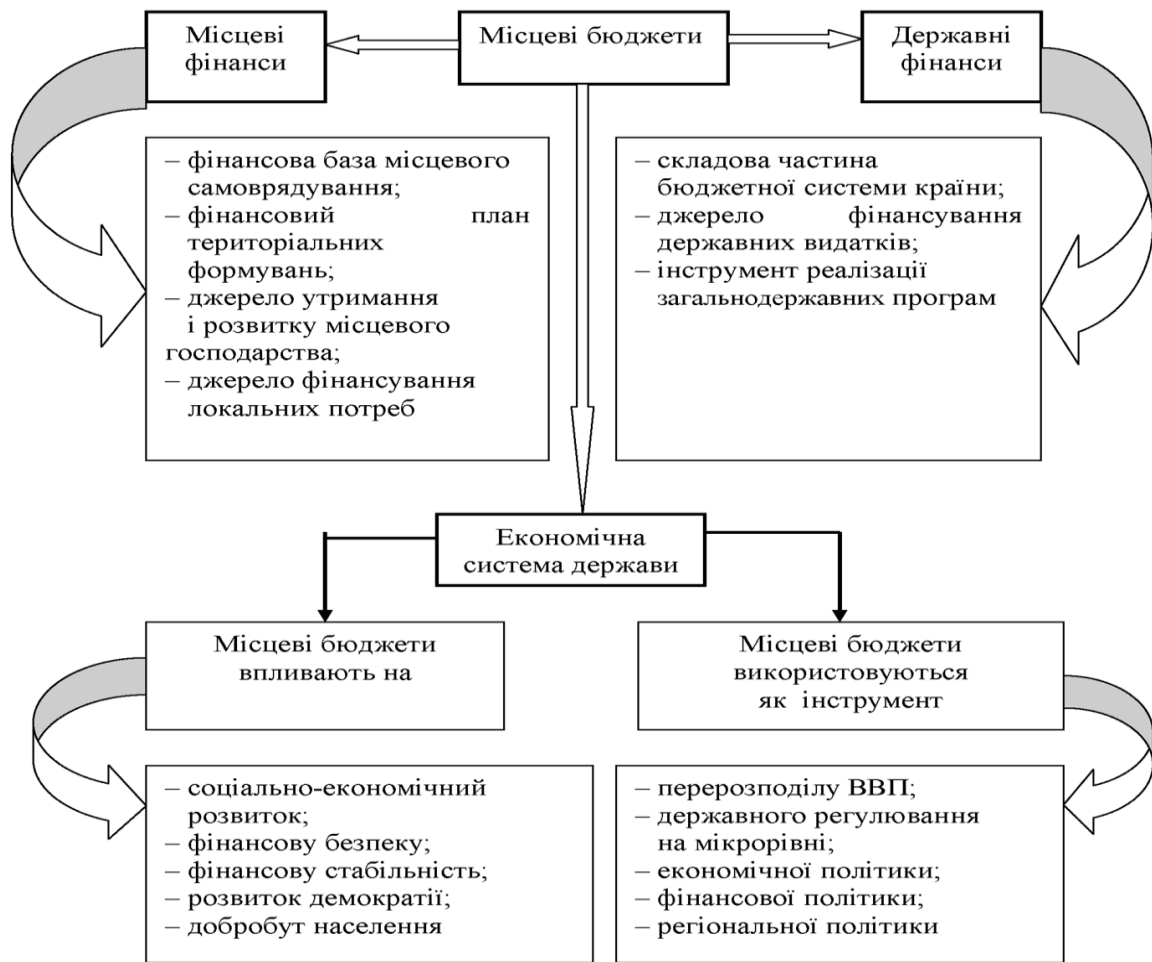

Рис. 1.7 – Роль і значення місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку територіально-адміністративної одиниці

Отже, основними складовими багатопланової ролі місцевих бюджетів є те, що вони є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем.

За допомогою місцевих бюджетів реалізуються перспективні цілі національного розвитку і загальнодержавних програм, проводиться фінансування державних видатків; місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення.

Враховуючи ситуацію в економіці країни, слід підкреслити особливість призначення місцевих бюджетів як одного з вагомих чинників її соціально-економічного розвитку.

За останні роки до 60 % видатків бюджетів України на соціально-культурні заходи фінансувалося саме з місцевих бюджетів; за рахунок цих бюджетів майже повністю утримуються об'єкти житлово-комунального господарства; вони є джерелом приблизно половини бюджетних видатків на охорону навколишнього природного середовища [54].

Постійно зростають видатки місцевих бюджетів на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, утримання об'єктів культури, фізичної культури і спорту, засобів масової інформації, земельних ресурсів, водне, лісове і рибне господарство, мисливство, благоустрій міст. За допомогою місцевих бюджетів реалізуються загальнодержавні програми, пов'язані з розвитком галузей народного господарства, здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються заходи з підвищення життєвого рівня населення, створення нових робочих місць, з реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачуються допомоги незаконно депортованим особам, біженцям, реабілітованим. За кошти місцевих бюджетів проводяться превентивні, оздоровчі, спортивні та культурні заходи.

Для визначення ролі місцевого бюджету у фінансуванні соціально-економічних потреб регіону проаналізуємо дохідну частину бюджету міста Бердянська за 2016–2018 р. (табл.1.5), (ДОДАТОК Б) [61].

Таблиця 1.5 – Доходи місцевого бюджету м. Бердянська у розрізі фондів з урахуванням трансфертів за 2015 – 2018 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення		Відхилення	
					2018 / 2015		2018 / 2017	
					+/-	%	+/-	%
Доходи усього, в т.ч.	611,3	802,0	1 168,7	1 171,1	+559,8	91,6	+2,4	0,2
– загальний фонд	572,9	771,8	1 039,6	1 085,9	+513	89,5	+46,3	4,5
– спеціальний фонд	38,4	30,2	129,1	85,2	+46,8	121,9	-43,9	-34,0

Як показують наведені показники табл. 1.5, до загального та спеціального фондів місцевого бюджету м. Бердянська з урахуванням міжбюджетних трансфертів у 2018 р. надійшло 1 171,1 млн. грн., що на 559,8 млн. грн., або на 91,6 % більше, ніж у 2015 р., в тому числі за загальним фондом – 1 085,9 млн. грн., спеціальним – 85,2 млн. грн. У порівнянні з відповідним періодом минулого року зазначені доходи збільшились лише на 2,4 млн. грн., або на 0,2 %. При чому спостерігається значна тенденція до зростання у 2017 р. доходів загального фонду на 46,8 % та спеціального фонду у 4 рази порівняно з 2016 р. Доходи спеціального фонду у 2018 р. порівняно з минулим роком зменшились на 43,9 млн. грн., або на 34,0 %.

Розрахунки свідчать про нестабільність формування дохідної частини м. Бердянська. Практично бюджет функціонує не за рахунок власної фінансової бази, а за рахунок міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України. Порушені основні принципи формування дохідної бази бюджету – принцип самостійності і принцип ефективності та результативності.

Розглянемо, як формувалася дохідна частина місцевого бюджету м. Бердянська у 2015–2018 рр. (табл. 1.6) [63].

Таблиця 1.6 – Аналіз динаміки та структури доходів загального та спеціального фонду місцевого бюджету м. Бердянська у 2015 – 2018 рр. [62].

Доходи м. Бердянська	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік		2018 / 2015	
	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	+/-	%
ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД										
Податкові надходження	183,6	32,0	269,3	34,9	348,8	33,6	412,4	38,0	+228,8	124,6
Податок на доходи фізичних осіб	93,8	16,4	134,7	17,5	188,1	18,1	222,2	20,5	+128,4	136,9
Місцеві податки і збори	66,5	11,6	96,9	12,6	117,3	11,3	142,9	13,2	+76,4	114,9
Акцизний податок на роздрібний продаж підакцизних товарів	22,4	3,9	36,9	4,8	40,5	3,9	42,3	3,9	+19,9	88,8
Податок на прибуток підприємств	0,3	0,1	0,7	0,1	0,5	0	4,9	0,5	+4,6	1533,3
Плата за користування природними ресурсами	0,04	0	0,1	0	0,09	0	0,05	0	+0,01	25,0
Інші податкові надходження	0,5	0,1	0	0	2,4	0,2	0,05	0	-0,45	-90,0
Неподаткові надходження	8,3	1,4	14,8	1,9	22,7	2,2	18,5	1,7	+10,2	122,9
Доходи від операцій з капіталом	0,04	0,0	0,05	0,0	0,2	0,0	0,3	0,03	+0,26	650,0
Офіційні трансферти	381,1	66,5	487,6	63,2	667,9	64,2	654,7	60,3	+273,6	71,8
Всього	572,9	100	771,8	100	1 039,6	100	1 085,9	100	+513,0	89,5
СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД										
Податкові надходження	-0,2	-0,5	0,5	1,7	0,6	0,5	0,7	0,8	+0,9	-450,0
Неподаткові надходження	23,4	60,9	28,0	92,7	61,8	47,9	55,2	64,8	+31,8	135,9
Доходи від продажу капіталу, земель	2,5	6,5	0,8	2,6	7,7	6,0	0,5	0,6	-2	-80,0
Цільові фонди	0,05	0,1	1,2	4,0	0,9	0,7	6,7	7,9	+6,65	13300,0
Офіційні трансферти	12,5	32,6	0,2	0,7	58,6	45,4	22,1	25,9	+9,6	76,8
Всього	38,4	100	30,2	100	129,1	100	85,2	100	+46,8	121,9

Так, частка трансфертів у доходах загального фонду м. Бердянська за аналізований період коливалась від 60,3 % до 66,5 %, а у доходах спеціального фонду на рівні від 0,7 % до 45,4 %. При чому найбільшого значення показник сягнув у 2017 р., перевищуючи частку 2016 р. більше, ніж у 60 разів.

Власних доходів до загального фонду міського бюджету в 2018 р. надійшло в сумі 412,4 млн. грн., що на 228,8 млн. грн., або на 124,6 % більше ніж у 2015 р. У загальній структурі доходів без урахування трансфертів він займає найбільшу питому вагу.

Основні надходження до загального фонду міського бюджету забезпечують: податок на доходи фізичних осіб, місцеві податки і збори, акцизний податок з реалізації суб`єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів. Найбільш вагомим джерелом надходжень по всіх роках є податок на доходи фізичних осіб [61].

У 2018 р. ПДФО в абсолютному вираженні надійшло на 128,4 млн. грн., або на 136,9 % більше у порівнянні з 2015 р. та на 34,1 млн. грн., або на 18,1 % більше, ніж у 2017 р. Таке зростання відбулось внаслідок підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2018 р. Законом України від 07 грудня 2017 р. № 2246–VIII «Про Державний бюджет України на 2018 рік» у розмірі 3723 грн./місяць (+523 грн., або на 16,3 % до 2017 р.) та посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки у розмірі 1762 грн. (+162 грн. або на 10,1 % до попереднього року), а також за рахунок проведеної роботи з легалізації виплат та створення нових робочих місць.

Акцизний податок з реалізації суб`єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів у 2018 р. надійшов у сумі 42,3 млн. грн., що у порівнянні з фактом 2015 р. більше на 19,9 млн. грн., або на 88,8 %.

Це пов'язано зі скасуванням з 01.01.2017 р. акцизного податку з роздрібного продажу палива, який надходив на єдиний код платежу 14040000 «Акцизний податок з реалізації суб`єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів» разом з надходженнями від роздрібного продажу тютюнових виробів та алкоголю. Натомість, Постановою Кабінету

Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 96 «Про деякі питання зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до бюджетів місцевого самоврядування» було затверджено Порядок, яким передбачено зарахування до місцевих бюджетів частини (13,44 %) акцизного податку з виробленого і ввезеного пального та щоденний розподіл частини акцизного податку з пального між місцевими бюджетами, виходячи з фактичних нарахувань з роздрібною торгівлі паливом за 2016 р. на відповідній території. Податку на прибуток підприємств комунальної власності у 2018 р. надійшло у сумі 4,9 млн. грн. У порівнянні з фактом 2015 р. надходження збільшились на 4,6 млн. грн., а порівняно з 2017 р. сума збільшилась на 4,4 млн. грн. Причиною збільшення надходжень є зростання валових доходів за результатами діяльності комунальних підприємств у 2017 р. за рахунок збільшення вартості послуг, реалізації путівок, розширення клієнтської бази покупців, виконання додаткових робіт та сплатою комунальними підприємствами авансових внесків за 2018 р. у сумі 2,1 млн. грн.

Місцевих податків та зборів у 2018 р. надійшло на суму 142,9 млн. грн., що більше відповідного показника минулого року на 25,6 млн. грн., або на 21,8 % та більше показника 2015 р. на 76,4 млн. грн., або на 114,9 %. Найбільшим з них є податок на майно – у 2018 р. він становив 77,9 млн. грн.

Одним із основних джерел надходжень у складі податку на майно є плата за землю. Фактичні надходження показника у 2018 р. склали 68,3 млн. грн., що на 12,7 млн. грн. більше, ніж у 2017 р. та на 30,5 млн. грн. більше, ніж у 2015 р.

Структуру місцевих податків розглянемо на рис. (рис. 1.8).

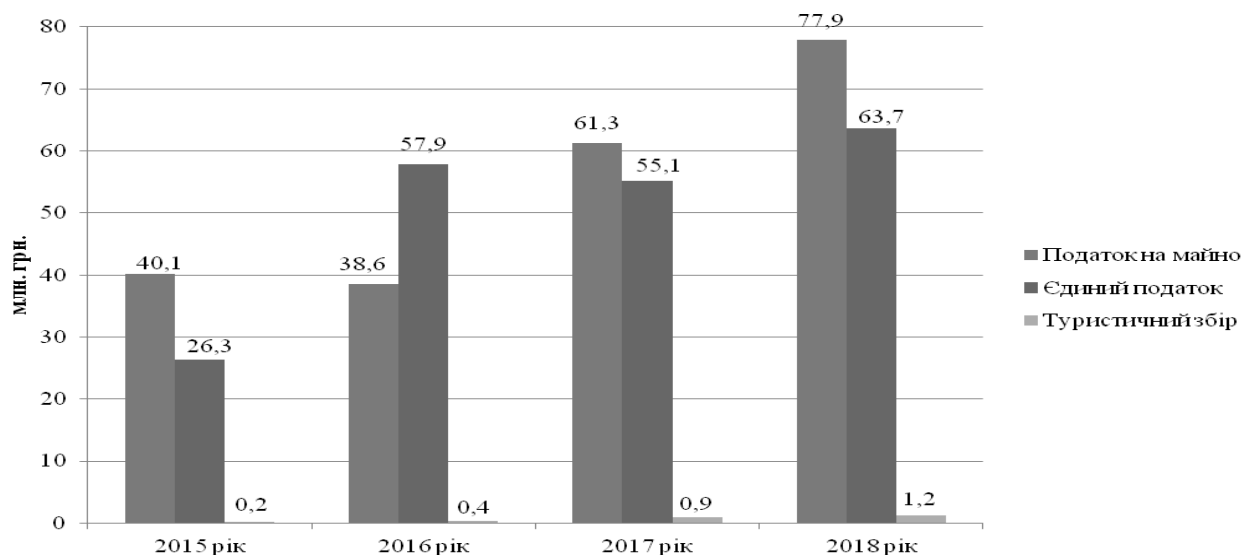

Рис. 1.8 – Структура місцевих податків та зборів м. Бердянська у 2015–2018 рр.

Зростання плати за землю обумовлено актуалізацією нормативно–грошової оцінки землі в договорах оренди, а також сплатою оренди землі ПрАТ «Приазовкурорт» на загальну суму 11,0 млн. грн., в т.ч. часткове погашення заборгованості та штрафні санкції.

Надходження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у 2018 р. склали 9,3 млн. грн. Відносно відповідного періоду минулого року надходження податку збільшились на 3,8 млн. грн. за рахунок надходжень від фізичних та юридичних осіб, які є власниками нежитлової нерухомості та збільшенням ставки податку на об'єкти нежитлової нерухомості для юридичних осіб.

Єдиного податку у 2018 р. надійшло на суму 63,7 млн. грн., що на 8,6 млн. грн. більше відповідних надходжень минулого року та на 37,4 млн. грн. більше, ніж у 2015 р. Збільшення цих надходжень пов'язано, насамперед, з підвищенням розміру мінімальної заробітної плати, яка застосовується при нарахуванні єдиного податку для платників II групи та прожиткового мінімуму для платників I групи, збільшенням внаслідок росту індексу споживчих цін (на 01.01.2019 р. – 109,8 %) обсягу отриманого доходу платниками третьої групи. Також, на збільшення надходжень вплинуло

зарахування до загального фонду місцевого бюджету єдиного податку четвертої групи у розмірі 100 відсотків (у 2017 р. до місцевого бюджету перераховувалось 86 відсотків єдиного податку).

Туристичного збору у 2018 р. надійшло в обсязі 1,2 млн. грн., що на 0,3 млн. грн., або на 31,6 % більше надходжень 2017 р. Таке зростання відбулось внаслідок збільшення кількості громадян, які отримували послуги із тимчасового проживання (ночівлі), та зростання вартості проживання.

Неподаткові надходження у 2018 р. становили 18,5 млн. грн., що 4,2 млн. грн. менше такого ж показника 2017 р. У загальній структурі доходів загального фонду міського бюджету їх питома вага є незначною: 1,7% у 2018 р., 2,2 % у 2017 р., 1,9 % у 2016 р. та 1,4 % у 2015 р.

Щодо неподаткових надходжень спеціального фонду доходів міста, то тут ситуація інакша. Згідно даних табл. 2.8 саме цей показник займає найбільшу питому вагу у структурі доходів спеціального фонду. Так, у 2018 р. неподаткових надходжень надійшло на суму 55,2 млн. грн., що у порівнянні з фактом 2015 р. більше на 31,8 млн. грн., або на 135,9 %. Це пов'язано зі стрімким зростанням власних надходжень бюджетних установ.

Податкові надходження у загальній структурі доходів спеціального фонду у 2018 р. становили 0,7 млн. грн., що порівняно з аналогічним показником 2015 р. більше на 0,9 млн. грн., оскільки 2015 р. характеризується нестачею основних надходжень.

Доходи від операцій з капіталом у 2018 р. загалом становили 0,8 млн. грн., у тому числі: по загальному фонду – 0,3 млн. грн. та по спеціальному фонду – 0,5 млн. грн. Порівнюючи з 2017 р. цей показник зменшився на 7,1 млн. грн., у тому числі по спеціальному фонду – на 7,2 млн. грн.

Цільові фонди у складі спеціального фонду за 2018 р. становили 6,7 млн. грн.

Отже, основними складовими багатопланової ролі місцевих бюджетів є те, що вони є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової

стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, вирішення місцевих проблем.

За допомогою місцевих бюджетів реалізуються перспективні цілі національного розвитку і загальнодержавних програм, проводиться фінансування державних видатків; місцевим бюджетам належить важлива роль у забезпеченні конституційних гарантій, вирішенні соціальних проблем, піднесенні рівня добробуту населення.

Таким чином, було проаналізовано динаміку та структуру доходів місцевого бюджету м. Бердянська. Дані аналізу свідчать про нестабільність формування дохідної частини міста. Практично бюджет функціонує не за рахунок власної фінансової бази, а за рахунок міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України. Поручені основні принципи формування дохідної бази бюджету – принцип самостійності і принцип ефективності та результативності. Так, частка трансфертів у доходах загального фонду м. Бердянська за аналізований період коливалась від 60,3 % до 66,5 %, а у доходах спеціального фонду на рівні від 0,7 % до 45,4 %. При чому у 2017 р. частка трансфертів у структурі доходів спеціального фонду зросла у 4 рази. Власних доходів до загального фонду міського бюджету в 2018 р. надійшло в сумі 412,4 млн. грн., що на 228,8 млн. грн., або на 124,6 % більше ніж у 2015 р. У загальній структурі доходів без урахування трансфертів найбільшу питому вагу займає ПДФО. Неподаткові надходження у загальному фонді були незначними: 1,7 % у 2018 р., 2,2 % у 2017 р., 1,9 % у 2016 р. та 1,4 % у 2015 р., а у спеціальному цей показник займав найбільшу питому вагу. Доходи від операцій з капіталом загалом у 2018 р. становили 7,9 млн. грн., у тому числі:

по загальному фонду – 0,3 млн. грн. та по спеціальному фонду – 0,5 млн. грн. Цільові фонди у складі спеціального фонду за 2018 р. становили 6,7 млн. грн.

Акцентуємо увагу на тому, що досліджуваний бюджет не став потужним інструментом фінансування економічного розвитку громади, тому, що більше як 60 % відсотків доходів бюджету складають трансферти. Ресурси місцевого бюджету використовуються, головним чином, на задоволення поточних потреб, а не на розвиток, інвестиції та інновації.

Висновки до розділу 1

Проведене нами дослідження теоретичних основ формування місцевих фінансів дає підстави зробити такі висновки:

1. Бюджет – це економічна категорія, що відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, з іншого, з приводу створення централізованого фонду коштів держави та його використання на розширене відтворення, задоволення суспільних потреб, виконання державою своїх функцій та завдань. Сутність бюджету як економічної категорії реалізується через його функції..

2. Місцеві бюджети слід розглядати, як багатоаспектне та комплексне поняття, трактування та дослідження якого можна проводити з різних сторін вони займають особливе місце не лише в бюджетній системі держави, а й одне з центральних місць в економічній та фінансовій системі держави, а також мають вагомому суспільну роль.

3. Узагальнюючи думки і дослідження вчених, ми погоджуємось з таким визначенням – видатки місцевих бюджетів – це сукупність економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з розподілом централізованих фондів грошових коштів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них функцій та завдань, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом та рішеннями про місцевий

бюджет. Що стосується практичної сторони здійснення видатків, то це платежі з місцевих бюджетів, які не підлягають поверненню.

4. Розглянувши та узагальнивши підходи різних науковців до визначення поняття доходів бюджету, можна стверджувати, що доходи бюджету є основою реалізації функцій держави. Сьогодні виникає необхідність розглядати дане поняття в системі соціально-економічного розвитку країни як інтегровану сукупність економічних відносин, які виникають між державою, домогосподарствами та суб'єктами господарювання з приводу мобілізації фінансових ресурсів, що спрямовуються на забезпечення соціально-економічного розвитку, зокрема підвищення темпів економічного зростання країни та рівня життя й якості населення.

5. Дослідження ролі місцевого бюджету в розвитку міст показало, що соціально-економічне зростання українських міст залежить від закріплених бюджетних повноважень і реальної можливості органів місцевого самоврядування та місцевих органів влади сприяти економічному розвитку територій, посилювати якісний розвиток соціального забезпечення населення. Так, частка трансфертів у доходах загального фонду м. Бердянська за аналізований період коливалась від 60,3 % до 66,5 %, а у доходах спеціального фонду на рівні від 70 % до 45,4 %. Структура доходів бюджету Бердянська свідчить про обмеженість фінансових ресурсів для забезпечення в повній мірі самостійності досліджуваного бюджету, що суперечить наближенню до реалізації такої цілі, як децентралізація. Порушені основні принципи формування дохідної бази бюджету – принцип самостійності і принцип ефективності та результативності.

2 АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ М. БЕРДЯНСЬК

2.1 Характеристика організації бюджету м. Бердянськ

Бердянськ – місто обласного значення, на півдні Запорізької області, на північному узбережжі Азовського моря, центр Бердянського району, морський, кліматичний і грязьовий курорт. Місто засноване 1827 р. на місці рибальського поселення, у подальшому розвинулося на базі морського порту в затоці Бердянської коси. Населення міста 114 тис. осіб (на 01.01.2018), площа – 82 км², густина населення 1400 осіб / км².

11 січня 2005 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про оголошення природних територій міста Бердянська Запорізької області курортом державного значення». Основні лікувальні фактори: грязі та ропа лиманів, таласотерапія.

У місті розташовано більше 30 підприємств різних галузей: металообробки, харчової та нафтохімічної промисловості, машинобудування. Найбільшими серед них є: ТОВ РУ НВП «Агрінол», ПрАТ «Берті», ТОВ «Бердянський завод залізо-бетонних виробів», ТОВ «Склопластик», ТОВ «Азовська кабельна компанія», ПрАТ «Азовкабель», ТОВ «Південний завод гідравлічних машин», ПАТ «Бердянські жнивварки», ПАТ «Бердянський завод підйомно-транспортного обладнання», ТОВ «Бердянський кабельний завод», ТДВ «Бердянський хлібокомбінат», ТОВ «Бердянські ковбаси», підприємство «Злагода» ВОІ «Союз організацій інвалідів УК», ПрАТ ШТП «Гармонія» та інші.

На території міста розташовано близько 2 тис. об'єктів торгівлі, громадського харчування, сфери послуг. Функціонує 9 ринків і торговельних рядів [56].

Бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням

і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України. Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами) [57].

Бюджетний процес на місцевому рівні, а саме забезпечення функціонування його основних стадій, складання, розгляду, затвердження, виконання місцевих бюджетів, звітність про їх виконання, регламентоване статтями 75–80 Бюджетного кодексу України (рис. 2.1) [58].

Бюджетний процес на місцевому рівні включає наступні стадії	
Складання проектів бюджетів;	На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюються контроль за дотриманням бюджетного законодавства, аудит та оцінка ефективності управління бюджетними коштами відповідно до законодавства
Розгляд проекту та прийняття рішення про місцевий бюджет;	
Виконання бюджету, включаючи внесення змін до рішення про місцевий бюджет);	
Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.	
Усі стадії бюджетного процесу взаємопов'язані	

Рис. 2.1 – Стадії бюджетного процесу

Бюджетний регламент проходження бюджетного процесу міського бюджету м. Бердянськ визначає основні організаційні засади проходження бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження, виконання міського бюджету (включаючи внесення змін до рішення про міський бюджет) та звітування про його виконання.

Метою Бюджетного регламенту є впорядкування процедур на кожній стадії бюджетного процесу для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються Бердянською міською радою, її виконавчими органами та структурними підрозділами протягом бюджетного періоду [58].

Бюджетний регламент розроблено з урахуванням норм Бюджетного кодексу України, законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання

публічних коштів» та інших нормативно-правових актів України, що регулюють бюджетні відносини [18].

Бюджетний регламент складається з наступних розділів:

- складання прогнозу міського бюджету, проекту міського бюджету та підготовки проекту рішення про міський бюджет;
- розгляду та схвалення виконавчим комітетом Бердянської міської ради прогнозу міського бюджету та проекту рішення про міський бюджет;
- подання та розгляду прогнозу міського бюджету та проекту рішення про міський бюджет на розгляд Бердянської міської ради;
- затвердження Бердянською міською радою рішення про міський бюджет;
- організації та управління виконанням міського бюджету, в тому числі в частині затвердження розпису міського бюджету та забезпечення його збалансування, координації роботи з територіальними органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, Казначейства;
- внесення змін до рішення про міський бюджет;
- підготовці інформації про виконання міського бюджету, поданні квартальних та річного звітів до Бердянської міської ради та участі представників органів місцевого самоврядування під час розгляду звітів у раді;
- забезпечення доступності інформації про міський бюджет, зокрема публікації рішень про міський бюджет, квартальних звітів про їх виконання, та публічного представлення інформації про виконання міського бюджету з урахуванням вимог статті 28 Кодексу та Закону України «Про доступ до публічної інформації», а також визначення механізмів залучення громадськості до бюджетного процесу.

Складання прогнозу та проекту міського бюджету здійснюється поетапно з урахуванням розрахункових прогнозних показників економічного та соціального розвитку міста, індикативних прогнозних показників міського бюджету на середньостроковий період, який є основою для складання проекту міського бюджету.

План заходів із складання прогнозу та проект міського бюджету складається щороку відповідно до додатків 1, 2 наказу Міністерства фінансів України від 31.05.2019 №228 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та затвердження бюджетного регламенту проходження бюджетного процесу на місцевому рівні». Наказ МФУ 29.03.2019 № 130 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання у 2019 р. місцевих бюджетів на середньостроковий період».

Після отримання від Міністерства фінансів України інформації щодо особливостей складання розрахунків до проектів місцевих бюджетів на наступний бюджетний період та аналізу виконання міського бюджету у попередніх та поточних періодах здійснюються міським фінансовим управлінням попередні розрахунки показників:

- доходної частини міського бюджету;
- видаткової частини міського бюджету відповідно до потреби, визначеної головними розпорядниками бюджетних коштів;
- фінансування міського бюджету.

Після отримання розрахунків прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методики їх визначення, організаційно-методологічних вимог та інших показників щодо складання проектів місцевих бюджетів, які доводяться Міністерством фінансів України після схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України, міське фінансове управління Бердянської міської ради доводить їх до головних розпорядників бюджетних коштів.

Міське фінансове управління розробляє та у визначені терміни доводить до головних розпорядників бюджетних коштів:

- інструкцію з підготовки пропозицій до прогнозу міського бюджету;
- інструкцію з підготовки бюджетних запитів, розроблену згідно з типовою формою бюджетних запитів, визначеною Міністерством фінансів України;

– граничні показники видатків міського бюджету на середньостроковий період, іншу інформацію, необхідну для складання бюджетних запитів та встановлює термін їх подання.

Головні розпорядники бюджетних коштів організують розроблення пропозицій до прогнозу міського бюджету та бюджетних запитів для подання до міського фінансового управління в установлений ним термін [59].

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих пропозицій до прогнозу міського бюджету та бюджетних запитів, які мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу показників прогнозу міського бюджету та проекту міського бюджету, згідно з вимогами міського фінансового управління Бердянської міської ради.

При розробленні бюджетних запитів головні розпорядники бюджетних коштів опрацьовують запити, звернення, пропозиції щодо виділення коштів з міського бюджету, у тому числі учасників консультацій з громадськістю (зокрема, які залишилися на контролі після таких консультацій, проведених в попередньому році), і враховують їх у разі доцільності (пропозиції аналізуються на відповідність цілям та завданням міських цільових (комплексних) програм, вимогам щодо ефективності використання бюджетних коштів тощо) та можливості реалізації за рахунок коштів міського бюджету (виходячи з реальних фінансових можливостей міського бюджету та за умови, що вирішення порушених питань належить до компетенції органів місцевого самоврядування та видаткових повноважень міського бюджету, визначених Бюджетним кодексом України).

Міське фінансове управління здійснює аналіз поданих головними розпорядниками бюджетних коштів пропозицій до прогнозу міського бюджету на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків міського бюджету з міського бюджету і вимогам, доведених інструкцій.

На основі аналізу керівник міського фінансового управління приймає рішення про включення пропозицій головних розпорядників бюджетних коштів до прогнозу міського бюджету.

Міське фінансове управління на будь-якому етапі складання і розгляду проєкту бюджету проводить аналіз бюджетних запитів, поданих головними розпорядниками бюджетних коштів, з точки зору їх відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів.

На основі результатів аналізу керівник міського фінансового управління приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проєкту міського бюджету.

Міське фінансове управління готує прогноз та проєкт рішення про міський бюджет на наступний рік відповідно до типової форми рішення, доведеної Міністерством фінансів України.

Після отримання від Міністерства фінансів України показників міжбюджетних відносин і текстових статей, а також організаційно-методологічних вимог щодо складання проєктів місцевих бюджетів, які були проголосовані Верховною радою України при прийнятті проєкту закону про Державний бюджет України в другому читанні, міське фінансове управління Бердянської міської ради, у разі необхідності, готує пропозиції до проєкту рішення про міський бюджет.

Основними вимогами до проєкту міського бюджету є:

– застосування принципу обґрунтування видатків (тобто головні розпорядники бюджетних коштів мають обґрунтовувати необхідність виділення коштів);

– першочерговому забезпеченню підлягають видатки: оплата праці працівників бюджетних установ та нарахування на заробітну плату, оплата комунальних послуг та енергоносіїв, обслуговування місцевого боргу;

– при плануванні капітальних вкладень в першу чергу передбачаються кошти на завершення (продовження) будівництва об'єктів, розпочатих у попередніх роках;

– обов'язково враховуються видатки на реалізацію проектів - переможців громадського бюджету м. Бердянська.

Розгляд та схвалення виконавчим комітетом Бердянської міської ради прогнозу міського бюджету та проекту рішення про міський бюджет

Підготовлений міським фінансовим управлінням прогноз міського бюджету на середньостроковий період та проект рішення про міський бюджет подається на схвалення до Виконавчого комітету Бердянської міської ради.

Разом з проектом рішення про міський бюджет подаються:

1) пояснювальна записка до проекту рішення, яка повинна містити:

– інформацію про соціально-економічний стан міста і прогноз його розвитку на наступний бюджетний період, покладені в основу проекту міського бюджету;

– оцінку доходів міського бюджету з урахуванням втрат доходів міського бюджету внаслідок наданих Бердянською міською радою податкових пільг;

– пояснення до основних положень проекту рішення про міський бюджет, включаючи аналіз пропонованих обсягів видатків і кредитування за бюджетною класифікацією. Пояснення включають бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди в розрізі класифікації видатків та кредитування бюджету;

– обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин та надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів;

– інформацію щодо погашення місцевого боргу, обсягів та умов місцевих запозичень;

2) показники витрат міського бюджету, необхідних на наступні бюджетні періоди для завершення інвестиційних проектів, що враховані в

бюджеті, за умови якщо реалізація таких проектів триває більше одного бюджетного періоду;

3) перелік інвестиційних проектів;

4) переліки та обсяги довгострокових зобов'язань за енергосервісом за бюджетними програмами до повного завершення розрахунків з виконавцями енергосервісу (у разі укладання енергосервісних договорів);

5) інформацію про хід виконання міського бюджету у поточному бюджетному періоді;

6) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту міського бюджету (у разі потреби надаються до комісії з питань соціально-економічного розвитку, планування, бюджету та фінансів, інвестиційної діяльності та децентралізації).

Подання та розгляд прогнозу міського бюджету та проекту рішення про міський бюджет на розгляд Бердянської міської ради.

Міське фінансове управління після схвалення виконавчим комітетом Бердянської міської ради надає на розгляд комісії з питань соціально-економічного розвитку, планування, бюджету та фінансів, інвестиційної діяльності та децентралізації прогноз міського бюджету та проект міського бюджету з відповідними матеріалами.

Прогноз міського бюджету містить:

– основні прогнозні показники економічного і соціального розвитку м. Бердянська, враховані під час розроблення прогнозу;

– загальні показники доходів і фінансування міського бюджету, повернення кредитів до міського бюджету, загальні граничні показники видатків міського бюджету та надання кредитів з міського бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

– показники за основними видами доходів міського бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

– показники дефіциту (профіциту) міського бюджету, показники за основними джерелами фінансування (з розподілом на загальний та

спеціальний фонди), а також показники місцевого боргу гарантованого територіальною громадою міста боргу і надання місцевих гарантій;

- граничні показники видатків міського бюджету та надання кредитів з міського бюджету головним розпорядникам бюджетних коштів (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

- обсяги капітальних вкладень у розрізі інвестиційних проєктів, визначені в межах загальних граничних показників видатків міського бюджету та надання кредитів з міського бюджету;

- інші показники і положення, необхідні для складання проєкту рішення про міський бюджет.

Проєктом рішення про міський бюджет визначаються:

- загальні суми доходів, видатків та кредитування міського бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

- граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) міського бюджету в наступному бюджетному періоді і місцевого боргу на кінець наступного бюджетного періоду; граничний обсяг надання місцевих гарантій, а також повноваження щодо надання таких гарантій з урахуванням положень статті 17 Бюджетного кодексу України [18].

- доходи міського бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);

- фінансування міського бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);

- бюджетні призначення головним розпорядникам бюджетних коштів за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків на оплату праці, оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку (у додатках до рішення);

- бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до рішення);

- розмір оборотного залишку коштів міського бюджету;

- перелік захищених видатків міського бюджету;

– додаткові положення, що регламентують процес виконання міського бюджету.

Затвердження Бердянськською міською радою рішення про міський бюджет.

Для забезпечення дотримання принципу публічності та прозорості проект рішення про міський бюджет та матеріали, що до нього додаються, розміщуються на офіційному сайті Бердянської міської ради.

Міський бюджет затверджується рішенням Бердянської міської ради до 25 грудня р., що передує плановому.

Якщо до 1 грудня р., що передує плановому, Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України, Бердянська міська рада при затвердженні міського бюджету враховує обсяги міжбюджетних трансфертів (освітня субвенція, медична субвенція, субвенції на здійснення державних програм соціального захисту, базова або реверсна дотації), визначені у проекті закону про Державний бюджет України на плановий бюджетний період, поданому Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

У двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України Бердянська міська рада приводить обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України.

Бердянська міська рада, при затвердженні міського бюджету, враховує у першочерговому порядку потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи встановлюються, виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

Організація та управління виконанням міського бюджету, в тому числі в частині затвердження розпису міського бюджету та забезпечення його збалансування, координації роботи з територіальними органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, Казначейства

Загальну організацію і управління виконанням міського бюджету, а також координацію діяльності учасників з питань виконання бюджету здійснює міське фінансове управління.

Міський бюджет виконується за розписом, який затверджується керівником міського фінансового управління. Керівник міського фінансового управління протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису міського бюджету встановленим бюджетним призначенням.

При виконанні міського бюджету застосовується казначейське обслуговування, яке здійснюється органами Казначейства України відповідно до [статті 43](#) Бюджетного кодексу України [18].

За рішенням Бердянської міської ради при виконанні міського бюджету обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами банків державного сектору.

Порядок обслуговування коштів міського бюджету у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору, а також особливостей ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання міського бюджету щодо таких коштів визначається Кабінетом Міністрів України за погодженням з Нацбанком.

Міське фінансове управління за участю органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, у процесі виконання міського бюджету за доходами здійснює аналіз доходів міського бюджету.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до міського бюджету податків і зборів та інших доходів відповідно до законодавства.

Виконання міського бюджету за видатками та кредитуванням здійснюється за процедурою, визначеною статтями 46 – 51 Бюджетного кодексу України, постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228 «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» та іншими нормативно-правовими документами.

План заходів щодо організації виконання міського бюджету складається щороку відповідно до додатку 3 наказу Міністерства фінансів України від 31.05.2019 р. №228 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та затвердження бюджетного регламенту проходження бюджетного процесу на місцевому рівні».

Особливості виконання міського бюджету у разі несвоєчасного його прийняття.

Якщо до початку нового бюджетного періоду не прийнято рішення про міський бюджет, виконавчий комітет Бердянської міської ради має право здійснювати витрати міського бюджету лише на цілі, визначені у рішенні про міський бюджет на попередній бюджетний період та одночасно передбачені у проекті рішення про міський бюджет на наступний бюджетний період, схваленому виконавчим комітетом Бердянської міської ради та поданому на розгляд Бердянської міської ради. При цьому щомісячні бюджетні асигнування міського бюджету сумарно не можуть перевищувати 1/12 обсягу бюджетних призначень, встановлених рішенням про міський бюджет на попередній бюджетний період (крім випадків, передбачених частиною шостою статті 16 та частиною четвертою статті 23 Бюджетного кодексу України, а також з урахуванням необхідності проведення захищених видатків міського бюджету) [18].

До прийняття рішення про міський бюджет на поточний бюджетний період забороняється здійснювати капітальні видатки і надавати кредити з бюджету (крім випадків, пов'язаних із виділенням коштів з резервного фонду міського бюджету та проведенням видатків за рахунок трансфертів з

державного бюджету місцевим бюджетам), а також здійснювати місцеві запозичення та надавати місцеві гарантії.

У разі несвоєчасного прийняття рішення про міський бюджет при формуванні надходжень та здійсненні витрат міського бюджету застосовуються норми цієї статті та закону про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період (у разі несвоєчасного набрання чинності таким законом – норми пунктів 3–5 частини другої статті 41 Бюджетного кодексу України) [18].

Міський бюджет виконується за тимчасовим розписом на відповідний період, який затверджується керівником міського фінансового управління.

Внесення змін до рішення про міський бюджет.

Зміни до рішення про міський бюджет можуть вноситись у разі:

– необхідності приведення обсягів міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України (у випадку його несвоєчасного прийняття);

– перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду міського бюджету (на підставі офіційного висновку міського фінансового управління про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду міського бюджету). Факт перевиконання дохідної частини загального фонду міського бюджету визнається за підсумками першого півріччя та наступних звітних періодів з початку поточного бюджетного періоду на підставі офіційних висновків міського фінансового управління за умови перевищення доходів загального фонду міського бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів), врахованих у розписі міського бюджету на відповідний період, не менше ніж на 5 відсотків. Факт недоотримання доходів загального фонду міського бюджету визнається на підставі офіційного висновку міського фінансового управління підсумками квартального звіту в разі недоотримання доходів загального фонду міського бюджету, врахованих у розписі міського бюджету на відповідний період, більше ніж на 15 відсотків;

- розподілу залишку коштів загального та спеціального фондів (крім власних надходжень бюджетних установ) міського бюджету (на підставі офіційного висновку міського фінансового управління про обсяг залишку коштів загального та спеціального фондів міського бюджету);

- перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками бюджетних коштів (за наявності відповідного обґрунтування);

- внесення змін до показників Закону України про Державний бюджет України, зокрема, в частині взаємовідносин з місцевими бюджетами;

- внесення змін до Податкового кодексу України та до Бюджетного кодексу України;

- в інших випадках, передбачених Бюджетним кодексом України.

Проекти таких рішень готує міське фінансове управління, головні розпорядники бюджетних коштів, погоджує постійна комісія з питань соціально-економічного розвитку, планування, бюджету та фінансів, інвестиційної діяльності та децентралізації.

Бердянська міська рада в рішенні про міський бюджет на відповідний рік надає право виконавчому комітету Бердянської міської ради у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів здійснювати перерозподіл видатків міського бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, а також збільшувати видатки розвитку за рахунок зменшення інших видатків (окремо за загальним і спеціальним фондами бюджету) за рішенням виконавчого комітету Бердянської міської ради.

Забороняється без внесення змін до рішення про міський бюджет збільшення бюджетних призначень за загальним та спеціальним фондами міського бюджету на:

- оплату праці працівників бюджетних установ за рахунок зменшення інших видатків;

– видатки, пов'язані із функціонуванням органів місцевого самоврядування, за рахунок зменшення видатків за іншими функціями тимчасової класифікації видатків та кредитування.

Підготовка інформації про виконання міського бюджету, подання квартальних та річного звітів до Бердянської міської ради та участь представників органів місцевого самоврядування під час розгляду звітів у раді

Звітність про виконання міського бюджету визначається відповідно до вимог, встановлених щодо звітності про виконання Державного бюджету України у статтях 58–61 Бюджетного кодексу України.

Орган Казначейства складає та подає міському фінансовому управлінню звітність про виконання міського бюджету за встановленими формами.

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають міському фінансовому управлінню відповідні звіти, передбачені частиною третьою статті 59 та частиною третьою статті 60 Бюджетного кодексу України.

Квартальний та річний звіти про виконання міського бюджету подаються до Бердянської міської ради виконавчим комітетом Бердянської міської ради в двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду.

План заходів щодо організації роботи з підготовки річної звітності про виконання міського бюджету складається щороку відповідно до додатку 4 наказу Міністерства фінансів України від 31.05.2019 №228 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та затвердження бюджетного регламенту проходження бюджетного процесу на місцевому рівні».

Забезпечення доступності інформації про міський бюджет, зокрема публікація рішень про міський бюджет, квартальних звітів про їх виконання, та публічне представлення інформації про виконання міського бюджету з урахуванням вимог статті 28 Кодексу та Закону України «Про доступ до публічної інформації», а також визначення механізмів залучення громадськості до бюджетного процесу.

Інформація про виконання міського бюджету, у тому числі кварталні та річний звіти про виконання міського бюджету підлягають оприлюдненню на сайті Бердянської міської ради.

Інформація про виконання міського бюджету має містити показники міського бюджету за загальним та спеціальним фондами про доходи (деталізовано за видами доходів, які забезпечують надходження не менше 3 відсотків загального обсягу доходів міського бюджету) та про видатки і кредитування (деталізовано за групами тимчасової класифікації видатків та кредитування бюджету), фінансування, а також показники про стан місцевого боргу та надання місцевих гарантій. Такі показники наводяться порівняно з аналогічними показниками за відповідний період попереднього бюджетного періоду із зазначенням динаміки їх зміни.

Головні розпорядники коштів міського бюджету розміщують бюджетні запити на офіційному сайті або оприлюднюють їх в інший спосіб не пізніше ніж через три робочих дні після подання Бердянській міській раді проекту рішення про міський бюджет.

Головні розпорядники бюджетних коштів здійснюють публічне представлення інформації про виконання бюджетних програм за звітний бюджетний період до 15 березня року, що настає за звітним, та публікують оголошення про час та місце проведення публічного представлення такої інформації.

Головні розпорядники бюджетних коштів оприлюднюють шляхом розміщення на офіційному сайті Бердянської міської ради:

- інформацію про цілі державної політики у відповідні сфері діяльності, формування або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, та показники їх досягнення в межах бюджетних програм за звітний бюджетний період – до 15 березня року, що настає за звітним;

- паспорти бюджетних програм на поточний бюджетний період (включаючи зміни до паспортів бюджетних програм) – протягом трьох робочих днів з дня затвердження таких документів;

– звіти про виконання паспортів бюджетних програм за звітний бюджетний період – протягом трьох робочих днів після подання річної бюджетної звітності;

– звіти про хід реалізації державних інвестиційних проектів – дин раз на півріччя (рік) до 20 числа місяця наступного за звітним періодом;

– результати оцінки ефективності бюджетних програм за звітний бюджетний період – у двотижневий строк після подання річної бюджетної звітності.

Тільки в такому випадку громада знатиме, що одержуватиме за ті кошти, що сплачені в бюджет, чи відповідатиме використання бюджетних коштів поставленим задачам бюджетної політики і наскільки ефективно використані кошти при досягненні цілей місцевої та державної політики.

2.2 Аналіз видатків бюджету м. Бердянська і їх впливу на фінансову політику

Необхідною передумовою реалізації власних та делегованих повноважень зазначених органів влади є адекватний потребам обсяг фінансових ресурсів і прозорість їх використання. Проваджуючи бюджетну політику потрібно створювати належні умови для забезпечення відповідального виконання органами місцевого самоврядування функцій публічної влади, максимально враховувати переваги та інтереси громадян щодо місцевих суспільних благ та послуг, ефективно використовувати бюджетні ресурсів і завдяки цьому сприяти підвищенню суспільного добробуту.

Для того, щоб з'ясувати результати здійснюваної бюджетної політики в місті та ефективність управління бюджетними видатками, проаналізуємо виконання видаткової частини місцевого бюджету м. Бердянська (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Видатки місцевого бюджету м. Бердянська у розрізі фондів з урахуванням трансфертів за 2015 – 2018 рр. [66, 68].

Показники млн.грн.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення		Відхилення	
					2018 / 2015		2018 / 2017	
					+/-	%	+/-	%
Видатки усього, в т.ч.	593,7	779,9	1 152,9	1 194,2	600,5	101,1	+41,3	3,6
– загальний фонд	524,2	682,4	973,7	1 023,3	499,1	95,2	+49,6	5,1
– спеціальний фонд	69,5	97,5	179,2	170,9	101,4	145,9	-8,3	-4,6

Як свідчать дані табл. 2.1, із загального та спеціального фондів місцевого бюджету м. Бердянська з урахуванням міжбюджетних трансфертів у 2018 р. було профінансовано програми на заходи на суму 1 194,2 млн. грн., що на 600,5 млн. грн., або на 101,1 % більше, ніж у 2015 р., в тому числі за загальним фондом – на 499,1 млн. грн., за спеціальним – на 101,4 млн. грн. Видатки бюджету в 2018 р. перевищують доходи на 23.1 тис.грн.

У порівнянні з відповідним періодом минулого року зазначені видатки зросли на 41,3 млн. грн., або на 3,6 %. Значна тенденція до зростання спостерігається у 2017 р. доходів загального фонду на 42,7 % та спеціального фонду на 83,8 % порівняно з 2016 р.

Статтями видатків загального фонду міського бюджету, частка яких найбільша у структурі є: витрати соціальний захист та соціальне забезпечення, на освіту, транспорт, охорону здоров'я і ЖКХ.

Так, у 2018 р. видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зросли на 192,1 млн. грн., або на 98,7 % порівняно з 2015 р.

Інформація про виконання міського бюджету має містити показники міського бюджету за загальним та спеціальним фондами про доходи (деталізовано за видами доходів, які забезпечують надходження не менше 3 відсотків загального обсягу доходів міського бюджету) та про видатки і кредитування (деталізовано за групами тимчасової класифікації видатків та кредитування бюджету), фінансування, а також показники про стан місцевого боргу та надання місцевих гарантій.

Забезпечення доступності інформації про міський бюджет, зокрема публікація рішень про міський бюджет, квартальних звітів про їх виконання,

та публічне представлення інформації про виконання міського бюджету з урахуванням вимог статті 28 Кодексу та Закону України «Про доступ до публічної інформації», а також визначення механізмів залучення громадськості до бюджетного процесу.

Порядок обслуговування коштів міського бюджету у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору, а також особливостей ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання міського бюджету щодо таких коштів визначається Кабінетом Міністрів України за погодженням з Нацбанком.

Міське фінансове управління за участю органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, у процесі виконання.

Бердянська міська рада в рішенні про міський бюджет на відповідний рік надає право виконавчому комітету Бердянської міської ради у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів здійснювати перерозподіл видатків міського бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, а також збільшувати видатки розвитку за рахунок зменшення інших видатків (окремо за загальним і спеціальним фондами бюджету) за рішенням виконавчого комітету Бердянської міської ради.

Розглянемо як змінювалась видаткова частина місцевого бюджету м. Бердянськ в динаміці та структурі (табл. 2.2, рис. 2.2).

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки та структури видатків загального фонду місцевого бюджету м. Бердянська у 2015 – 2018 рр. [66, 68].

Видатки загального фонду	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік		2018 / 2015	
	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Відхилення	
									+/-	%
Державне управління	24,0	4,6	30,2	4,4	62,8	6,4	85,7	8,4	+61,7	257,1
Освіта	137,8	26,3	180,2	26,4	214,0	22,0	264,3	25,8	+126,5	91,8
Охорона здоров'я	99,0	18,9	112,2	16,4	148,5	15,3	176,9	17,3	+77,9	78,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	194,6	37,1	294,1	43,1	432,1	44,4	386,7	37,8	+192,1	98,7
Культура і мистецтво	16,2	3,1	17,9	2,6	26,2	2,7	23,0	2,2	+6,8	42,0
Фізична культура і спорт	4,6	0,9	5,7	0,8	8,1	0,8	10,0	1,0	+5,4	117,4
Житлово-комунальне господарство	36,5	7,0	29,2	4,3	66,1	6,8	61,6	6,0	+25,1	68,8
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	5,3	1,0	5,5	0,8	5,2	0,5	0,6	0,1	-4,7	-88,7
Засоби масової інформації	0,2	0,0	1,2	0,2	1,5	0,2	1,5	0,1	+1,3	650,0
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	1,6	0,3	1,2	0,2	0,5	0,1	0	0,0	-1,6	-100,0
Видатки, не віднесені до основних груп, в тому числі:	4,3	0,8	5,0	0,7	8,5	0,9	13,0	1,3	+8,7	202,3
Субвенція з місцевого бюджету державному бюджету	0	0,0	0,08	0,0	0,9	0,1	0,6	0,1	+0,6	100,0
Інші видатки	4,3	0,8	4,9	0,7	7,6	0,8	12,4	1,2	+8,1	188,4
РАЗОМ ВИДАТКІВ	524,2	100	682,4	100	973,7	100	1 023,3	100	+499,1	95,2

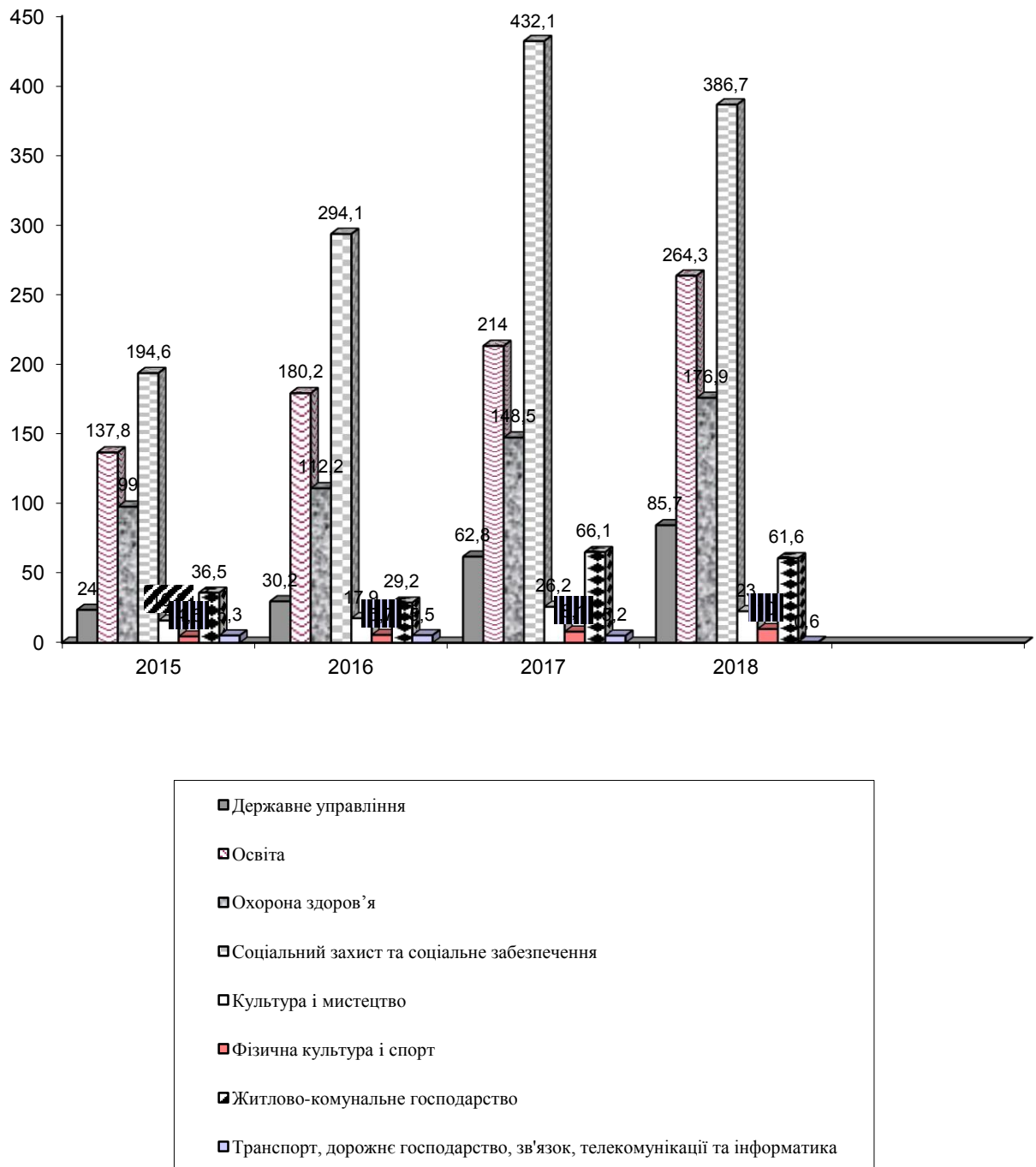

Рис. 2.2 – Аналіз динаміки та структури видатків загального фонду місцевого бюджету м. Бердянська у 2015 – 2018 рр.

Протягом 2018 р. на виконання державних програм соціального захисту та соціального забезпечення населення за рахунок субвенцій з державного бюджету спрямовано:

– на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, тимчасової державної допомоги дітям та допомоги по догляду за інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу – 123,7 млн. грн.;

– на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною», оплату послуг із здійснення патронату над дитиною та виплату соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя – 1,6 млн. грн.;

– на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот – 235,4 млн. грн.;

– на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу – 1,8 млн. грн.

У 2018 р. видатки на освіту становили 264,3 млн. грн., що на 126,5 млн. грн., або на 91,8 % більше, ніж у 2015 р. У 2017 р. видатки на освіту склали 214,0 млн. грн., що на 33,8 млн. грн., або на 18,8 % більше за аналогічний показник 2016 р. На транспорт та дорожнє господарство у 2018 р. було витрачено 0,6 млн. грн. (0,1 %). Проти показника 2015 р. видатки за цією статтею зменшились на 4,7 млн. грн., або на 88,7 %.

Видатки на охорону здоров'я зросли на 77,9 млн. грн., або на 78,7 %, на культуру і мистецтво використано більше на 6,8 млн. грн., або на 42,0 %, видатки на фізичну культуру і спорт зросли на 5,4 млн. грн., або на 117,4 %, видатки на органи місцевого самоврядування збільшились на 61,7 млн. грн., або на 257,1 % відповідно до 2015 р.

Багато уваги приділено благоустрою міста, на який у 2018 р. було витрачено майже 42 млн. грн., що на 23,5 млн. грн., або на 126,8 % (у 2,3 рази) більше ніж у 2017 р. Так, на прибирання вулиць міста було витрачено 4,7 млн. грн., на поточний ремонт та утримання мереж зовнішнього освітлення, технічне обслуговування світлофорів, вартість електроенергії – 22,4 млн. грн., на зимове утримання доріг – 1,0 млн. грн., на озеленення територій, інвентаризація та утримання зелених насаджень – 0,5 млн. грн., на вивіз стихійних звалищ – 0,7 млн. грн., на утримання кладовищ – 0,7 млн. грн. та ін. Видатки на забезпечення діяльності водопровідно–каналізаційного господарства становили 19,6 млн. грн.

Загалом на житлово-комунальне господарство за 2018 р. спрямовано із загального фонду бюджету 61,6 млн. грн. (6,0 % видатків загального фонду бюджету), що на 4,5 млн. грн., або на 6,8 % менше проти показника за 2017 р. та на 25,1 млн. грн., або на 68,8 % менше, ніж у 2015 р.

На засоби масової інформації у 2018 р. біло спрямовано 1,5 млн. грн. (0,1 %), що на 0,01 млн. грн., або на 0,8 % менше від суми видатків за 2017 р.

Інші видатки склали 13,0 млн. грн. (1,3 %), що на 8,7 млн. грн., або на 202,3 % більше, ніж у 2015 р. Резервний фонд: видатки за 2018 р. за рахунок коштів резервного фонду не проводились.

Щодо спеціального фонду доходів міста, то тут ситуація майже ідентична. Згідно даних табл. 2.3, статтями видатків спеціального фонду міського бюджету, частка яких найбільша у структурі є: витрати на освіту, транспорт, охорону здоров'я, ЖКХ і будівництво.

Розглянемо як змінювалась видаткова частина спеціального фонду місцевого бюджету м. Бердянськ в динаміці та структурі (табл. 2.3, рис. 2.3).

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки та структури видатків спеціального фонду місцевого бюджету м. Бердянська у 2015 – 2018 рр. [66,68].

Видатки спеціального фонду	2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік		2018 / 2015	
	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Відхилення	
									+/-	%
Державне управління	1,0	1,4	2,8	2,9	2,4	1,3	0,6	0,4	-0,4	-40,0
Освіта	19,1	27,5	25,4	26,1	53,8	30,0	21,3	12,6	+2,2	11,5
Охорона здоров'я	10,5	15,1	22,0	22,6	24,8	13,8	39,6	23,3	+29,1	277,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	0,7	1,0	0,5	0,5	1,0	0,6	7,6	4,5	+6,9	985,7
Культура і мистецтво	2,5	3,6	4,6	4,7	9,3	5,2	3,3	1,9	+0,8	32,0
Фізична культура і спорт	0,5	0,7	1,9	1,9	0,9	0,5	0,07	0,0	-0,43	-86,0
Житлово-комунальне господарство	24,5	35,3	8,7	8,9	21,7	12,1	28,9	17,0	+4,4	18,0
Будівництво	6,4	9,2	8,1	8,3	18,2	10,2	16,6	9,8	+10,2	159,4
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	3,2	4,6	20,9	21,4	28,6	16,0	9,6	5,7	+6,4	200,0
Засоби масової інформації	0	0,0	0,2	0,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	0,03	0,0	0	0,0	0	0,0	0,0	0,0	-0,03	-100,0
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	0	0,0	0,3	0,3	0,6	0,3	0,2	0,1	+0,2	0,0
Інші природоохоронні заходи	0,6	0,9	1,0	1,0	0	0,0	0	0,0	-0,6	-100,0
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій	0,5	0,7	0	0,0	0,7	0,4	11,0	6,5	+10,5	2100,0
Цільові фонди	0	0,0	0,01	0,0	3,4	1,9	6,0	3,5	+6	0,0
Видатки, не віднесені до основних груп	0,02	0,0	1,2	1,2	13,8	7,7	24,9	14,7	+24,88	124400,0
Разом видатків	69,5	100	97,5	100	179,2	100	169,7	100	+100,2	144,2

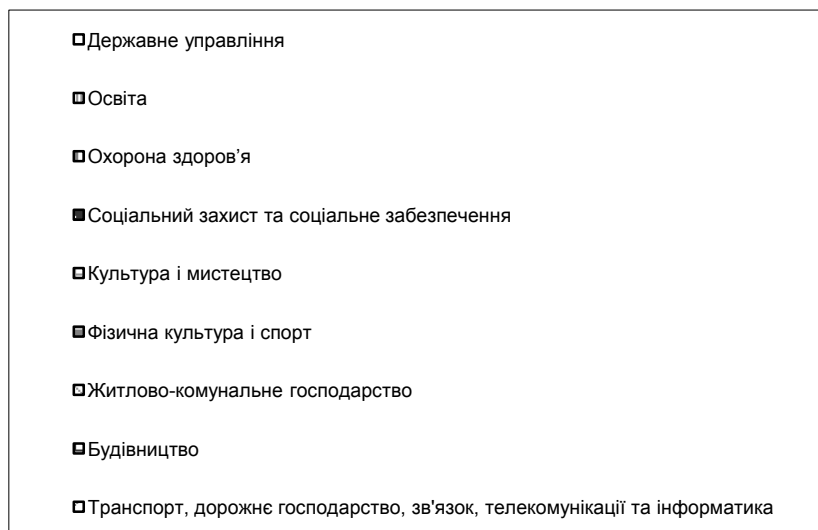
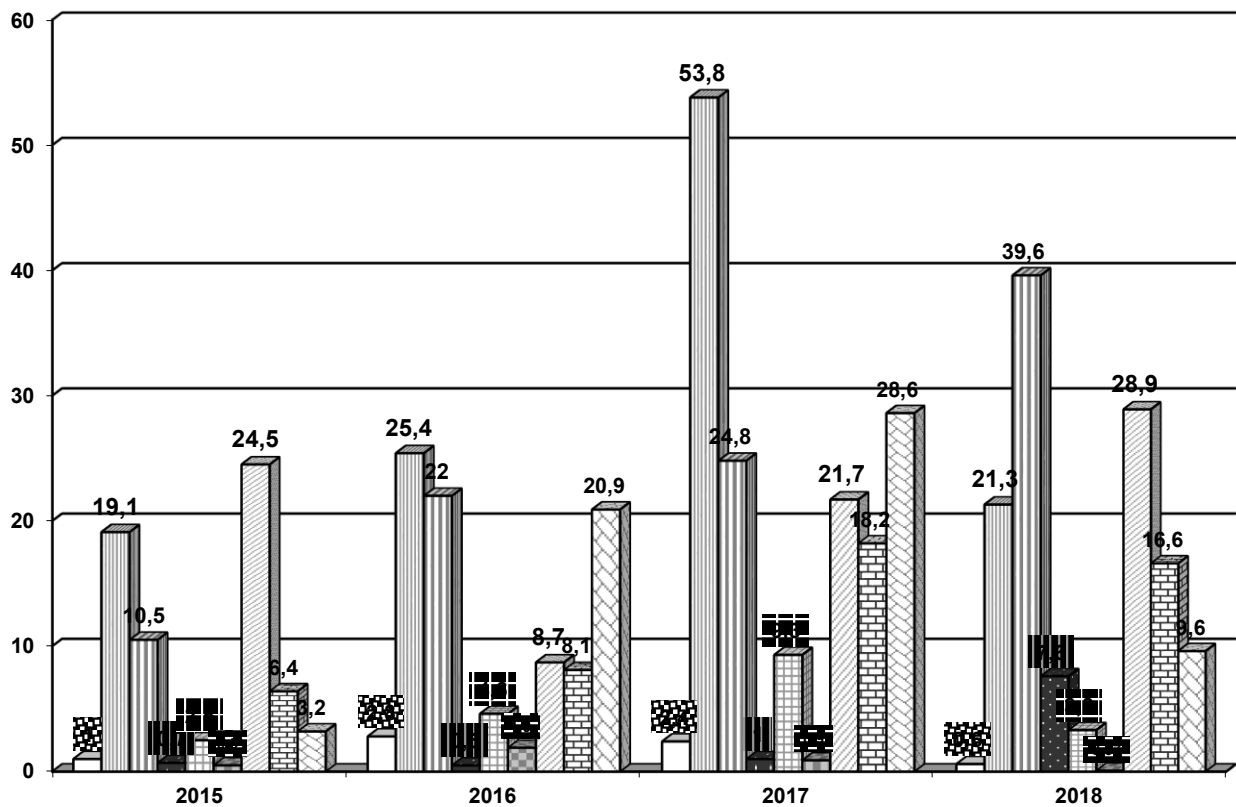

Рис. 2.3 – Аналіз динаміки та структури видатків спеціального фонду місцевого бюджету м. Бердянська у 2015 – 2018 рр.

Видатки спеціального фонду міського бюджету за 2018 р. склали 170,9 млн. грн., що на 8,3 млн. грн., або на 4,6 % менше в порівнянні з 2017 р. Відповідно до 2015 р. видатки збільшились на 100,2 млн. грн., або на 144,2 %. Найбільша динаміка до зростання спостерігається у 2017 р.

Видатки бюджету розвитку у 2018 р. становили 96,1 млн. грн. До бюджету розвитку передано із загального фонду бюджету 76,3 млн. грн.

У звітному періоді видатки за рахунок власних надходжень бюджетних установ здійснені на суму 58,5 млн. грн., з них заробітна плата з нарахуваннями – 3,6 млн. грн., оплата комунальних послуг та енергоносіїв – 0,04 млн. грн., медикаменти та перев'язувальні матеріали – 0,06 грн., продукти харчування – 6,4 млн. грн., дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм – 12,9 млн. грн., придбання предметів, матеріалів, оплата послуг (крім комунальних), відрядження, інші поточні видатки – 8,9 млн. грн., капітальний ремонт – 26,6 млн. грн.

У 2018 р. видатки на освіту становили 21,3 млн. грн., що на 2,2 млн. грн., або на 11,5 % більше в порівнянні з 2015 р.

На транспорт та дорожнє господарство у 2018 р. було витрачено 9,6 млн. грн. (питома вага 5,7 %). Проти показника 2015 р. видатки за цією статтею зросли на 6,4 млн. грн., або на 200 %.

Видатки на охорону та раціональне використання природних ресурсів здійснені на суму 10,3 млн. грн., з них озеленення міста – 0,3 млн. грн., придбання євроконтейнерів для збору твердих побутових відходів – 0,7 млн. грн., реконструкція берегоукріплювальних споруд (дамби) по вул. Підгірній м. Бердянська – 5,0 млн. грн., будівництво другої нитки напірного каналізаційного колектору від КНС №5 в м. Бердянськ – 4,2 млн. грн.

Видатки цільового фонду у 2018 р. склали майже 6,0 млн. грн., при чому у попередніх роках цей показник майже відсутній.

Таким чином, було досліджено виконання видаткової частини міського бюджету м. Бердянська, За функціональною структурою видатки було спрямовано: на освіту, охорону здоров'я, культуру, фізичну культуру і спорт, житлово-комунальне господарство, транспорт, органи місцевого самоврядування, соціальний захист та соціальне забезпечення та ін. Статтями видатків загального фонду міського бюджету, частка яких найбільша у структурі є: витрати соціальний захист та соціальне забезпечення, на освіту,

транспорт, охорону здоров'я і ЖКХ. Щодо спеціального фонду доходів міста, то тут ситуація майже ідентична. Статтями видатків спеціального фонду міського бюджету, частка яких найбільша у структурі є: витрати на освіту, транспорт, охорону здоров'я, ЖКХ і будівництво. Найбільшими з усіх є видатки на освітню діяльність.

2.3 Оцінка ефективності реалізації регіональної фінансової політики м. Бердянська

В частині фінансового забезпечення реалізації регіональної політики слід визначити ефективне управління власними та залученими централізованими та децентралізованими фінансовими ресурсами на ринкових засадах з метою забезпечення розвитку регіону, задоволення потреб та інтересів бізнесу і населення. При цьому, в умовах об'єктивної обмеженості зовнішніх фінансових ресурсів на перший план виходить спроможність якнайефективніше використати наявні фінансові ресурси тобто місцевий бюджет.

У науковій літературі дослідження ефективності бюджетної політики обмежуються аналізом ефективності окремих її напрямів і компонентів. На думку Г. В. Атаманчук, ефективність управління діяльністю досягається за допомогою двох компонентів системи-держави, її органів і службовців, та суспільства, його керованих об'єктів і самоуправлінських структур. Ця ефективність має сукупний характер і не дає чіткого конкретного уявлення про кожний компонент [69].

Традиційним підходом до оцінки ефективності діяльності (у тому числі у сфері бюджету) є розрахунок співвідношення між ресурсним забезпеченням (витратами) і досягнутими результатами, тобто для підвищення ефективності діяльності необхідно зменшити витрати. Проте, як показує досвід, не завжди зниження витрат приводить до підвищення ефективності. Відповідно, необхідно регулювати витрати в допустимих межах, у яких буде зберігатися

достатня оперативність і якість будь-якої діяльності. Якщо обсяг витрат перевищує допустимі межі, то оперативність і якість діяльності, а значить, і результат, будуть знижуватися, відповідно, буде знижуватись і ефективність.

На думку Т. М. Ковальнової та С. В. Баруліна, головним критерієм ефективності бюджетної політики є забезпечення виконання умови бюджетної рівноваги та ефективності виконання бюджетом своїх функцій (оптимальності доходів, видатків і контрольно-регулюючого ефекту) [70]. Важливе місце у дослідженні ефективності бюджетної політики посідає пошук критеріїв і розроблення методики оцінки ефективності діяльності. Ефективну бюджетну політику не можна ототожнювати з поняттям результативної бюджетної політики, поняття «ефект» і «результат» – не рівнозначні. Саме таку позицію займає В. М. Родіонова, яка пише: «Чи буде ефективною бюджетна політика, яка спрямована на реалізацію неправильно визначених цілей» [72]. Отже, ефективність бюджетної політики визначається досягнутим результатом, основним критерієм якого є рівень добробуту населення.

У Бюджетному кодексі принцип ефективності та результативності означає, що під час складання та виконання бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, місцевим самоврядуванням, залучення мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату у використанні визначеного бюджетом обсягу коштів [18].

Серед пропонованих підходів оцінки ефективності варто виділити одноаспектні та комплексні методики. Одноаспектні методики, а відповідно й критерії їх оцінки, спрямовані на продуктивність, ступінь досягнення мети, керованість, ритмічність роботи, зростання якісних показників діяльності, задоволеність результатами діяльності, економію часу у процесі управління та ін. Одноаспектні методики, як правило, ґрунтуються на одному комплексному (інтегральному) показнику, за допомогою якого можна виявити стан того або

іншого процесу, явища.

Ми для аналізу даних місцевого бюджету м. Бердянська застосуємо методику інтегральної оцінки фінансового стану бюджету [67,69]. Для цього скористаємося багатоаспектною методикою, яка дає змогу здійснити оцінку бюджетної політики на місцевому рівні шляхом комплексного аналізу стійкості місцевого бюджету.

Основною проблемою комплексного аналізу стійкості місцевого бюджету є не тільки вибір і визначення фінансових показників, але і можливість їх використання на практиці.

Тому за кожним блоком аналізу обрані показники з найбільшим рівнем значущості. Запропонована деталізація показників зумовлюється необхідністю надання об'єктивної оцінки досліджуваного місцевого бюджету на основі врахування чинників здатності бюджету покривати його видатки за рахунок різних статей надходжень, ступеня фінансової самостійності від державного бюджету та результативності фінансової діяльності місцевих органів влади (див. табл. 2.5) [66,69].

Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості місцевого бюджету проводиться як сума укрупнених стандартизованих показників за блоками аналізу з урахуванням ваги кожного блоку:

$$\text{ІП}_{\text{фс}} = \text{УСП}_{\text{фз}} * \text{q}_{\text{фз}} + \text{УСП}_{\text{фсам}} * \text{q}_{\text{фсам}} + \text{УСП}_{\text{уб}} * \text{q}_{\text{уб}}, \quad (2.1)$$

де $\text{ІП}_{\text{фс}}$ – інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету;

$\text{УСП}_{\text{фз}}$ – укрупнений стандартизований показник за блоком фінансової збалансованості;

$\text{УСП}_{\text{фсам}}$ – укрупнений стандартизований показник за блоком фінансової самостійності;

$\text{УСП}_{\text{уб}}$ – укрупнений стандартизований показник за блоком ефективності місцевих бюджетів;

$\text{q}_{\text{фз}}$, $\text{q}_{\text{фсам}}$, $\text{q}_{\text{уб}}$ – вага укрупненого стандартизованого показника за блоком

фінансової збалансованості, фінансової самостійності та ефективності бюджету відповідно [73].

Найкращим для вибору є найбільше значення інтегрального результативного показника (ІПфс). Використовуючи зазначений показник, можна визначити рейтинг місцевого бюджету серед інших регіональних бюджетів, а також надати пропозиції щодо стратегії розвитку місцевого бюджету.

Відповідно перевагою означеної методики є можливість на завершальному етапі дослідження ефективності бюджетної політики на місцевому рівні визначити шляхи удосконалення формування та реалізації бюджетної політики органів місцевого самоврядування.

Найбільш адаптованою, на нашу думку, є система показників інтегральної оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів, наведена в таблиці 2.4.

Серед пропонованих підходів оцінки ефективності варто виділити одноаспектні та комплексні методики. Одноаспектні методики, а відповідно й критерії їх оцінки, спрямовані на продуктивність, ступінь досягнення мети, керованість, ритмічність роботи, зростання якісних показників діяльності, задоволеність результатами діяльності, економію часу у процесі управління та ін. Одноаспектні методики, як правило, ґрунтуються на одному комплексному (інтегральному) показнику, за допомогою якого можна виявити стан того або іншого процесу, явища.

Традиційним підходом до оцінки ефективності діяльності (у тому числі у сфері бюджету) є розрахунок співвідношення між ресурсним забезпеченням (витратами) і досягнутими результатами, тобто для підвищення ефективності діяльності необхідно зменшити витрати.

Таблиця 2.4 – Система показників комплексного аналізу місцевого бюджету [6]

Примітки: БД – бюджетні доходи; БВ – бюджетні видатки; МТ – міжбюджетні трансферти з державного бюджету; ПД – податкові доходи; МТ_д – сума дотацій

вирівнювання; НД – неподаткові доходи; Ч – середня чисельність населення за рік.

Блок Аналізу	Значущість групи	Ключові показники	Алгоритм розрахунку показника	Рекомендоване Значення	Значущість показників
Аналіз збалансованості місцевого бюджету	0,37	Коефіцієнт бюджетного покриття	$K_{БП} = БД/БВ$	Збільшення	0,31
		Коефіцієнт стійкості бюджету	$K_C = МТ/БД$	< 0,30	0,23
		Коефіцієнт загальної податкової стійкості	$K_{зпс} = ПД/БВ$	> 0,2–0,5	0,21
		Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	$K_{пт} = МТ/БВ$	< 0,3	0,25
Аналіз фінансової Самостійності	0,33	Коефіцієнт бюджетної залежності	$K_з = МТ / (БД+МТ)$	< 0,10	0,3
		Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	$K_{дз} = МТ_д / МТ$	< 60	0,24
		Коефіцієнт податкової самостійності	$K = ПД/БД$	>,3	0,25
		Коефіцієнт стійкості доходної бази	$K_{ПА} = ПД+НД / БД$	> 0,6	0,21
Аналіз ефективності Бюджету	0,30	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	$K_{БД} = (БД-БВ) / БВ$	< 0	0,29
		Коефіцієнт бюджетної результативності	$K_{БР} = Ч/БД$	Збільшення	0,22
		Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	$K_{БЗ} = Ч/БВ$	Збільшення	0,22
		Показник стабільності дохідної частини бюджету	$K_{ОД} = ПД/МТ$	>1	0,27

Для прикладного дослідження обраної методики оцінки фінансової стійкості бюджету як індикатора бюджетної політики на місцевому рівні за аналогічним алгоритмом проведемо розрахунки на прикладі показників місцевого бюджету Бердянська за 2015–2018 рр.

Розрахунок показників за даною методикою було проведено на основі

статистичних даних про виконання місцевих бюджетів Бердянська за 2015–2018 рр., згрупованих та наведених у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Основні показники виконання бюджету м. Бердянська за 2015–2018 рр. [66,69].

Показники (умовні позначення)	Значення показника, тис. грн.			
	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
БД – бюджетні доходи	611.3	802	1168.7	1171.1
БВ – бюджетні видатки	593.7	779.9	1152.8	1194.2
МТ – міжбюджетні трансферти з державного бюджету	393.5	487.8	668.8	676.8
ПД – податкові доходи	183.4	269.8	349.4	413.1
МТД – сума дотацій вирівнювання				
НД – неподаткові доходи	32.6	42.8	94.5	73.7
Ч – середня чисельність населення за рік (тис. чол.)	115..0	115.5	116.5	114.0

Значення розрахованих коефіцієнтів інтегрального показника в розмістимо в таблиці 2.6.

Розрахунок показників за даною методикою було проведено на основі статистичних даних про виконання місцевих бюджетів Бердянська за рахунок коефіцієнтних показників фінансової стійкості бюджету м. Бердянська за 2016–2018 рр.

Таблиця 2.6 – Розрахункові коефіцієнти показники фінансової стійкості бюджету м. Бердянська за 2016–2018 рр.

Блок аналізу	Значу щість групи	Ключові показники	Значу щість показників	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7
Анал із збала	0,37	Коефіцієнт бюджетного покриття	0,31	1.028337	1.13793	1.090177

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7
		Коефіцієнт стійкості бюджету	0,23	0.608229	0.572259	0.577770
		Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,21	0.345942	0.303088	0.345922
		Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	0,25	0.625465	0.580153	0.566739
Аналіз фінансової самостійності	0,33	Коефіцієнт бюджетної залежності	0,3	0.378198	0.363972	0.366253
		Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	0,24	–	–	–
		Коефіцієнт податкової самостійності	0,25	0.336409	0.298965	0.352745
		Коефіцієнт стійкості доходної бази	0,21	0.389776	0.379823	0.415677
Аналіз ефективності бюджету	0,30	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	0,29	0.028337	0.013792	0.0119392
		Коефіцієнт бюджетної результативності	0,22	0.144015	0.099683	0.097344
		Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	0,22	0.148095	0.101058	0.095461
		Показник стабільності доходної частини бюджету	0,27	0.553095	0.522428	0.610372

На основі даних таблиць 2.5 та 2.6 розрахуємо інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету. Для цього наведемо розрахункові коефіцієнти в таблиці 2.7.

Розраховний інтегральний показник $П_{фс} = 1.1$ більше одиниці, це свідчить, що бюджет стійкий, але для більшої інформативності необхідно порівняти з базовим, або з таким же показником по Запорізькій області.

Основною проблемою комплексного аналізу стійкості місцевого бюджету є не тільки вибір і визначення фінансових показників, але і можливість їх використання на практиці.

Таблиця 2.7 – Результати комплексного аналізу фінансової стійкості бюджету м. Бердянськ за 2016–2018 рр.

Блок Аналізу	Значущість групи	Ключові показники	Значущість Показників	Значення стандартизованих показників з урахуванням їх значущості		
				2016	2017	2018
Аналіз збалансованості місцевого бюджету	0,37	Коефіцієнт бюджетного покриття	0,31	0.32	0.35	0.33
		Коефіцієнт стійкості бюджету	0,23	0.14	0.13	0.13
		Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,21	0.07	0.06	0.07
		Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	0,25	0.16	0.15	0.14
		Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу УСП		0,69	0,60	0,67
Аналіз фінансової самостійності	0,33	Коефіцієнт бюджетної залежності	0,3	0.11	0.11	0.11
		Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	0,24			
		Коефіцієнт податкової самостійності	0,25	0.08	0.07	0.09
Аналіз фінансової самостійності	0,33	Коефіцієнт стійкості доходної бази	0,21	0.08	0.08	0.09
		Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу УСП _{фсам}		0,27	0,26	0,29
	0,30	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	0,29	0.08	0.0	0.0
		Коефіцієнт бюджетної результативності	0,22	0.03	0.02	0.02
		Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	0,22	0.03	0.02	0.02
		Показник стабільності доходної частини бюджету	0,27	0.15	0.14	0.16
		Укрупнений стандартизований показник за блоком аналізу УСП _{єб}		0.29	0.18	0.2
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету П _{фс}				0.41	0.34	0.35

Для більшої інформативності аналізу скористаємося порівнянням розрахованих показників в таб. 2.5 з рекомендованими. Отримані результати показують нам, що бюджетними доходами покривається тільки третина бюджетних витрат цей коефіцієнт повинен мати тенденцію до росту, але в

межах досліджуваного періоду він зміювався так (0.32, 0.35, 0.33), коефіцієнт податкової самостійності повинен бути більше 0.3 маємо (0.08,0.07,0.09), коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету повинен бути більше 1 маємо (0.15, 0.14,0.16). Нами прокоментовані не всі показники які ми розраховували , але більшість із них не відповідає рекомендованим.

Таблиця 2.8 – Порівняння рекомендованих значень показників з розрахунковими за показниками бюджету м. Бердянська за 2016– 2018 рр.

Ключові показники	Рекомендоване значення	Роки		
		2016	2017	2018
Коефіцієнт бюджетного покриття	збільшення	0.32	0.35	0.33
Коефіцієнт стійкості бюджету	< 0,30	0.14	0.13	0.13
Коефіцієнт загальної податкової стійкості	> 0,2–0,5	0.07	0.06	0.07
Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	< 0,3	0.16	0.15	0.14
Коефіцієнт бюджетної залежності	< 0,10	0.11	0.11	0.11
Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	< 60			
Коефіцієнт податкової самостійності	> 0,3	0.08	0.07	0.09
Коефіцієнт стійкості доходної бази	> 0,6	0.08	0.08	0.09
Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	< 0	0.08	0.0	0.0
Коефіцієнт бюджетної результативності	збільшення	0.03	0.02	0.02
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	збільшення	0.03	0.02	0.02
Показник стабільності дохідної частини бюджету	>1	0.15	0.14	0.16

Результати аналізу фінансової стійкості бюджету м. Бердянськ за 2016 – 2018 рр. свідчать про зростання залежності досліджуваного бюджету від фінансових ресурсів, які надаються з державного. Визначено основні недоліки функціонування системи місцевого самоврядування, які безпосередньо впливають на ефективність використання внутрішнього потенціалу та темпи розвитку громади, серед них: відсутність єдиних критеріїв і показників, на

основі яких можна провести оцінку ефективності діяльності органів місцевого самоврядування щодо розвитку територіальних громад; відсутність кваліфікованих спеціалістів які володіють сучасними методологіями менеджменту, відсутність дієвого моніторингу та контролю виконання органами місцевого самоврядування делегованих і власних повноважень. Підсумовуючи проведене дослідження, можна стверджувати, що системою, спроможною забезпечувати формування інформації щодо результативності фінансової діяльності місцевих органів влади, є комплексний аналіз фінансової стійкості місцевих бюджетів, який дає уявлення щодо збалансованості їх загальних доходів і видатків, незалежності від державного бюджету та ефективності регіональної бюджетної політики.

Якісна інтерпретація значень інтегрального показника, отриманого із застосуванням дослідженої методики комплексного аналізу фінансової стійкості місцевого бюджету, дає змогу проаналізувати фінансову стійкість місцевого бюджету, виявити вплив факторів на її зміни і є підґрунтям для попередньої оцінки бюджетної політики регіону та обґрунтування заходів щодо забезпечення його стійкості з урахуванням ризику.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз виконання місцевого бюджету м. Бердянська дає нам можливість зробити такі висновки :

1. Бюджетний регламент – це інструмент, який допомагає упорядкувати процес формування та використання фінансових ресурсів територіальної громади, а також регламентує взаємовідносини між різними учасниками бюджетного процесу. Бюджетний регламент дозволяє громадськості активно долучитися до бюджетного процесу не тільки на етапі контролю за використанням міжбюджетних коштів, але й безпосередньо підчас того, коли депутати будуть визначати, куди, скільки та з якою метою витратити громадські кошти. Він покликаний відкрити шлях до демократії, що передбачає участь членів територіальної громади в процесах підготовки та

ухвалення управлінських рішень, а також контролю за їх виконанням.

2. Вагомим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку міста є бюджетні видатки. Дослідження виконання видаткової частини загального бюджету м. Бердянська показало, що в 2018 р. найбільшу питому вагу в видатках складають витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення 37,8 %, на другому місці освіта, в відсотках витрати складають 25,8 %, на третьому місці охорона здоров'я – 17,3 %, на четвертому місці державне управління – 8,4 %, на п'ятому ЖКХ – 6%. За спеціальним фондом за видатками ситуація майже ідентична. На першому місці охорона здоров'я – 23,3 %, на другому ЖКХ – 17,0 %, на третьому Освіта – 12,6 %, на четвертому Будівництво – 9,8 %, на п'ятому транспорт і дорожнє господарство – 5,7 %.

3. На основі запропонованого методологічного підходу проведені розрахунки оцінки ефективності реалізації фінансової політики засвідчують про те, що інтегральний показник фінансової стійкості досліджуваного бюджету у 2016–2018 рр. показує позитивне значення але стійкої тенденції росту не має, у 2016 р. цей показник складає – 0.41, в 2017р. – 0.34, 2018 р. – 0.3. Розрахований загальний показник $IP_{\text{фс}} = 1.1$ більше одиниці, підтвержує стійкість бюджету, але для більшої інформативності необхідно порівняти отримані показники з базовим, або з таким же показником по Запорізькій області, або по країні в цілому.

Якісна інтерпретація значень інтегрального показника, отриманого із застосуванням дослідженої методики комплексного аналізу фінансової стійкості місцевого бюджету, дає змогу проаналізувати фінансову стійкість місцевого бюджету, виявити вплив факторів на її зміни і є підґрунтям для попередньої оцінки бюджетної політики регіону та обґрунтування заходів щодо забезпечення його стійкості з урахуванням ризику.

3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ М. БЕРДЯНСЬКА

3.1 Основні напрями вдосконалення регіональної політики

Забезпечити динамічні процеси соціально-економічного розвитку нашої країни можливо лише через ефективну регіоналізацію, що суттєво підвищує вимоги до формування та використання фінансового потенціалу регіону, обумовлює необхідність вироблення стратегічних пріоритетів державного управління фінансами регіону загалом. Розвиток ринкових відносин в Україні, стрімкий вхід її у світове економічне середовище потребує нового підходу до розуміння ролі регіональної фінансової політики у забезпеченні економічного розвитку. На необхідності розроблення дієвої державної регіональної фінансової політики у забезпеченні фінансового потенціалу регіонів наголошується в усіх нормативних документах, в яких визначаються завдання державної політики у сфері регулювання їх соціально-економічного розвитку.

Зміщення акцентів державного регулювання регіонального розвитку в напрямі децентралізації адміністративно-фінансового ресурсу та передачі повноважень і відповідальності на місця потребує пошуку нових інструментів регіонального розвитку та підвищення ефективності механізму управління розвитком фінансового потенціалу регіонів.

На нинішньому етапі реформування української економіки ключовою є проблема зміцнення місцевих фінансів як ланки фінансової системи країни. Забезпечення розвитку економіки тісно пов'язане з регіональною фінансовою політикою, особливо довгостроковою.

Основними інструментами забезпечення цієї політики є частка закріплених за територіями доходів у бюджетах на всіх рівнях бюджетної системи, місцеві податки і збори, нормативи відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів, а також дотації, субсидії та субвенції, що надаються місцевим бюджетам. Тобто фінансова

незалежність органів місцевого самоврядування безпосередньо пов'язана із структурою доходів місцевих бюджетів, й її критерієм може бути рівень фінансової самозабезпеченості регіону.

Поряд із реформою державної регіональної політики, яка завершила перший етап – формування нормативної бази, в Україні відбувається широка децентралізація. В результаті бюджетної децентралізації міста обласного значення та об'єднані територіальні громади отримали значні додаткові ресурси для свого розвитку.

Децентралізація дає можливість місцевим громадам та регіонам отримати більше впливу на свій розвиток та благополуччя населення також вона несе ризики у інституційній спроможності місцевої управлінської еліти забезпечити розвиток і не увійти у самообмеженість.

Наслідком проведення децентралізації з'явилися об'єднані територіальні громади, які мають значно більше власних ресурсів та мають змогу долучитися до отримання коштів з Державного фонду регіонального розвитку [5].

Розробляючи та реалізуючи узгоджену стратегію розвитку території, територіальна громада сприяє:

- консолідації потенціалу території, організаційних та фінансових ресурсів та концентрації його на виконанні місцевих завдань;
- підвищенню рівня капіталізації та раціоналізації використання територіальних ресурсів;
- максимізації ефективності використання потенціалу території в рамках загальнодержавного процесу соціально-економічного відтворення.

Попри помітні зрушення у сфері бюджетної децентралізації, сутнісних змін щодо підвищення рівня фінансової самостійності місцевих громад не відбувається. Вкрай повільно змінюється структура джерел доходів місцевих бюджетів.

Фактично в рамках змін, що відбуваються, держава передає на місцевий рівень частку доходів, які раніше надходили у Центр, при цьому умови

формування бази та ставок оподаткування залишаються прерогативою Центру. Натомість від місцевих громад така модель бюджетної децентралізації вимагатиме надзвичайної фіскальної дисципліни, адже фінансування базових сфер життєдіяльності людини досі залежить від наповнення державного бюджету. Оскільки податок з доходів фізичних осіб є абсолютним лідером з-поміж усіх джерел власних доходів громад, на органи місцевого самоврядування фактично перекладаються функції з детінізації доходів населення, хоча це – типова функція держави.

Отже, зберігається суттєва залежність розвитку територій від процесів, що відбуваються в адміністративних одиницях вищого рівня. Між тим, суть реальної децентралізації не зводиться лише до перерозподілу коштів та трансляції повноважень зверху донизу, а має передбачати й залучення громади до активного пошуку нових джерел ресурсів територіального розвитку.

Розглянемо більш докладніше механізм регулювання соціально-економічного розвитку на рівні міста Бердянська. На регіональному рівні одним з головних елементів механізму регулювання соціально-економічного розвитку є розробка та впровадження комплексних регіональних програм, направлених на покращення функціонування певного сектору економіки.

Так, бердянською міською радою було ухвалено стратегію розвитку міста на період до 2027 р. Її метою є досягнення стабільного зростання якості життя населення на основі збалансованого та узгодженого розвитку економіки, що базується на інноваціях, ощадливому ставленні до природного середовища з урахуванням стратегічних інтересів держави. Вибрані чотири базові стратегії:

- стратегія А. Розвиток сфери оздоровлення і туризму;
- стратегія Б. Розвиток бізнесу і залучення інвестицій;
- стратегія В. Розвиток інфраструктури і збереження довкілля;
- стратегія Д. Ефективне управління та активізація громади.

По кожному з напрямів визначено низку необхідних стратегічних та оперативних цілей. Стратегічні цілі впливають із стратегічного бачення та

стратегічних напрямів розвитку та утворюють рамки, в яких прийматимуться рішення щодо конкретних цілей та заходів.

Реалізація Стратегії передбачає три етапи: перший етап – 2018–2021 рр., другий етап – 2022 – 2024 рр., третій етап – 2025 – 2027 рр.

Реалізація стратегії ґрунтуватиметься на переході до системного та збалансованого планування на основі проєктного підходу. Проєктний підхід передбачає співпрацю представництв територіальних підрозділів центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості. Стратегією визначено напрями, стратегічні та оперативні цілі щодо соціально-економічного розвитку міста для досягнення стратегічного бачення.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься за рахунок усіх джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України, у тому числі: коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій, інвесторів, донорських організацій тощо.

Першим напрямом Стратегії соціально-економічного розвитку міста є «Розвиток сфери оздоровлення та туризму», для досягнення якого визначено дві стратегічні цілі: «Підвищення якості надання туристичних послуг» та «Маркетинг і брендинг міста» [76, 5]. Висуваються такі оперативні цілі: підвищення якості надання туристам супутніх послуг, подовження курортного сезону, розвиток інфраструктури оздоровлення та дозвілля, позиціонування міста шляхом «вироснування» бренду в міському просторі та культурному житті громади, промоція міста та маркетингова комунікація із цільовими групами. Стратегічне бачення міста Бердянська – це курорт високого рівня оздоровчих послуг і сімейного відпочинку, інвестиційно привабливий центр конкурентоспроможного бізнесу й морської логістики, екологічно безпечне місто, комфортне для життя та різноманітного здорового дозвілля, місто якісних і доступних послуг з ефективною системою управління та можливостями самореалізації громадян [76, 12].

Санаторно-курортна сфера міста Бердянська сформувалась завдяки використанню лікувальних властивостей грязей озер Велике, Червоне та Мале. Основні природні рекреаційні ресурси санаторно-курортного лікування: різноманітні типи мінеральних вод, мулові сульфідні грязі, ропа підземних джерел, лиманні та річкові пляжі; мілке тепле Азовське море та піщані пляжі Бердянської коси.

Ресурси міста разом з унікальною історико-культурною спадщиною створюють передумови для успішної діяльності санаторно-курортної сфери Бердянська та, відповідно, збільшення надходжень до бюджету міста від підприємств цієї галузі. У 2018 р. у міський бюджет надійшло 1,2 млн. грн. туристичного збору, що на 0,3 млн. грн., або на 31,6 % більше надходжень 2017 р. Таке зростання відбулось внаслідок збільшення кількості громадян, які отримували послуги із тимчасового проживання (ночівлі), та зростання вартості проживання.

Відтак, певна частина витраток йде і на розвиток курортно-оздоровчого потенціалу та благоустрій міста (рис. 3.1).

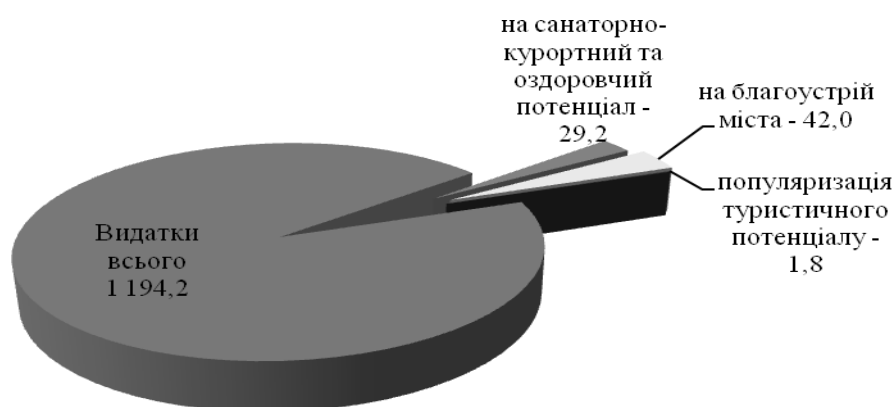

Рис. 3.1– Частка витрачання бюджетних коштів на санаторно–курортну сферу у 2018 р. (у млн. грн.).

На виконання рішень виконавчого комітету від 10.04.2018 №112 «Про затвердження Плану заходів щодо підготовки до літньо-оздоровчої кампанії та

проведення курортного сезону 2018 року» та від 11.04.2017 №111 «Про затвердження Програми розвитку курортно-рекреаційних зон та туризму в м. Бердянськ на 2017– 2020 роки» проведено реалізацію заходів з підготовки міста до літньої оздоровчої кампанії, успішного проведення курортного сезону та комплексу заходів щодо збереження курортно-рекреаційного потенціалу міста, по збільшенню обсягів туристично-оздоровчих послуг для задоволення потреб громадян, розвитку видів туризму, популяризації та поширенню в регіонах України інформації щодо безпечного літнього відпочинку та санаторно-курортного лікування у м. Бердянськ. Потребує подальше впровадження заходів з позиціонування та промоції міста. Протягом 2018 р. у місті функціонували 85 санаторно–курортних, оздоровчих закладів, дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, у т.ч. 6 санаторіїв та 10 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку.

На санаторно-курортний та оздоровчий потенціал у звітному році було витрачено 29,2 млн. грн. Проведено роботи з реконструкції систем водопостачання та каналізування міста, з поточного ремонту зливостоків, з будівництва другої нитки напірного каналізаційного колектору від КНС № 5. Завершено роботи технічного переоснащення на насосних станціях водовідведення КНС №№ 3, 9, 21.

У рамках виконання Програми розвитку туризму та популяризації туристичного потенціалу міста Бердянська на 2018 р. (рішення сорок другої сесії Бердянської міської ради VII скликання від 15.03.2018 №65) за рахунок коштів місцевого бюджету у сумі 1,8 млн. грн. було проведено заходи з проведення рекламної кампанії, виготовлення поліграфічних матеріалів та презентаційної сувенірної продукції.

Також місто має свій туристичний сайт <http://berdyansk.travel>, який надає можливість його відвідувачам ознайомитись з курортно-туристичним потенціалом Бердянська шляхом оприлюднення корисної та цікавої для гостей міста інформації щодо об'єктів оздоровлення та відпочинку, місць харчування та розваг, транспортного сполучення тощо.

Стратегія розвитку територіальної громади м. Бердянська є проекцією державних та загальноєвропейських підходів до конкретного регіону. Вона визначає стартові позиції міста, а також систему пріоритетів, які мають вирішальну роль у забезпеченні цільового сценарію розвитку території.

Основними напрямками вдосконалення формування місцевого бюджету досліджуваної громади, на основі якого будуть визначатись орієнтири розвитку досліджуваного бюджету за основними напрямками:

- нарощення дохідної бази;
- забезпечення ефективного здійснення видатків;
- встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів в першу чергу туристичного збору так як є проблеми збору цього податку;
- ефективного розпорядження майном, яке знаходиться у комунальній власності, що дає можливість отримання доходу від надання майна в оренду або його продажу чи за умови ефективного користування ним та дозволяє отримати додаткові надходження до місцевого бюджету;
- управління та розпорядження земельними ресурсами для забезпечення меж населеного пункту;
- ефективного використання земельних ділянок та залучення інвесторів на територію громади;
- інвестицій в курортно-оздоровчу сферу, яка вже дає позитивні результати так, як збільшуються доходи місцевого бюджету за рахунок туристичного збору і підприємства обслуговуючі заклади відпочинку нарощують свій економічний потенціал, що призводить до збільшення доходної частини бюджету.

3.2 Вдосконалення організації планування бюджету

Сучасний стан розвитку України і її окремих регіонів потребує поглибленого та прогнозованого розуміння ролі бюджету в економічній системі держави, у формуванні показників комплексної програми соціально-економічного розвитку окремого регіону та адміністративно-територіальної одиниці.

В умовах децентралізації, коли розвиток громади залежить від компетентності керівництва і ефективного вкладення наявних ресурсів гостро стоїть питання ефективного управління коштами місцевих бюджетів та економічно обґрунтоване спрямування їх на вирішення завдань, визначених у регіональних програмах. Для зміни ситуації на краще необхідним є продовження бюджетної реформи, розпочатої прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України.

Комплексні бюджетні реформи, які проводились у багатьох країнах, включали як мінімум, два такі основні елементи як середньострокове планування бюджету та встановлення зв'язку між фінансуванням і кінцевим соціально-значимим результатом.

Реформування бюджетної системи України, а також проведення децентралізації передбачає появу нових правил бюджетотворення. Це містить потужний потенціал формування нової якості бюджетного менеджменту, позбавленого численних хронічних хвороб вітчизняної моделі управління бюджетом. Проте в разі застосування неадекватних підходів до формування та використання фінансових ресурсів місцеві громади та ОТГ не виправдають наявних очікувань і не матимуть позитивного впливу на соціальне становище та економічний розвиток.

У сфері планування бюджетів місцевих громад та ОТГ виникає чимало проблем. Значна їх частина зумовлена діями чи бездіяльністю органів державного управління. Втім, важливі повноваження у сфері бюджетного планування зосереджено також в органах місцевого самоврядування. Відтак, частина недоліків у плануванні бюджетів є наслідком дій чи бездіяльності суб'єктів бюджетного процесу на місцевому рівні.

Одержаний досвід здійснення децентралізації цінний не лише своїми здобутками, а й невдачами та проблемами, які за своєю суттю часто є системними. Більш як трирічна практика функціонування децентралізації дає змогу дослідити сформовані методи управління бюджетом, наявні тенденції у цій сфері, з'ясувати ключові проблеми. І це створює передумови для обґрунтування актуальних пропозицій для вирішення існуючих проблем та удосконалення механізму управління місцевими бюджетами, що має принципово важливе значення для глибшої децентралізації бюджетної системи й удосконалення бюджетного менеджменту.

Урядом визначено стратегічною метою децентралізації управління підвищення рівня життя населення, сприяння економічному розвитку та поліпшення керованості країни. Фокусуючи зазначені цілі на фінансовій політиці, важливо, щоб деконцентрація бюджетних ресурсів і розширення фінансових повноважень органів місцевого самоврядування сприяли поступу у зазначених напрямках.

Бюджети місцевих громад та ОТГ як важливий вид місцевих бюджетів також підпорядковані цілям децентралізації, мають стати важливим інструментом стимулювання місцевої економіки та соціального розвитку. Таким чином, вони повинні не лише забезпечувати реалізацію традиційних функцій місцевих фінансів – забезпечення суспільних благ і раціонального перерозподілу, але й бути при цьому важливим елементом трансформації системи публічного управління.

Станом на 27.05.2019 р. на території Запорізької області існує 20 районів, 5 міст обласного значення, 950 населених пунктів та 178 місцевих рад, з них: сільських – 147, селищних – 22, міських – 14, у тому числі 44 місцеві ради об'єднаних територіальних громад (сільських – 30, селищних – 9, міських – 5); 55 об'єднаних територіальних громад, в які об'єдналися 198 місцевих рад, що становить 66,22 % від загальної кількості територіальних громад області станом на 01.01.2015 р. На території області залишилася 101 місцева рада, яка не увійшла до жодної об'єднаної територіальної громади. Таким чином, у

порівнянні з 2014 р., у 2019 р. кількість місцевих рад, що не об'єдналися становить 33,8 % Із 20 районів 4 райони Запорізької області повністю покриті об'єднаними територіальними громадами (Більмацький, Великобілозерський, Оріхівський, Чернігівський), із них 2 – мають формат «1 район – 1 громада» (Великобілозерський та Чернігівський), в 10 районах – площа покриття територіальними громадами районів складає 50–99 %, в 6 районах – 1–49 % [72].

За цей час значно зросла частка доходів бюджетів ОТГ як у загальних доходах місцевих бюджетів, так і в доходах зведеного бюджету. Це свідчить про становлення окремого елемента бюджетної системи, на який припадає значна частка бюджетних ресурсів, що дає змогу новоствореним органам місцевого самоврядування вирішувати важливі завдання соціального та економічного розвитку. Відтак, зростає важливість якості планування бюджетів територіальних громад та ОТГ.

Підготовка проекту бюджету це творчий процес визначення пріоритетів бюджетної політики. Бюджетна децентралізація та наявність великої кількості місцевих бюджетів, а також суб'єктів управління ними означають, що відсутні єдині детальні правила планування місцевих бюджетів не лише для певних країн, а й навіть у межах однієї країни. Втім, дослідники обґрунтовують раціональні підходи до формування місцевих бюджетів, які враховують принципи ефективного управління суспільними фінансами, а також мають практичне значення.

На основі дослідження фундаментальних праць щодо бюджетування на місцевому рівні, методичних рекомендацій провідних міжнародних інституцій, таких як Світовий банк, Організація економічного співробітництва і розвитку, найкращих практик успішного управління місцевими бюджетами було зроблено висновок, що всі підходи до раціонального планування місцевого бюджету доцільно звести у дві групи.

Перша група пов'язана з діяльністю органів самоврядування, які наділені ключовими повноваженнями у сфері бюджетного планування. Друга

група включає відносини зазначених владних інституцій із територіальними громадами, від імені яких вони управляють бюджетом [79,80,81,82].

Обґрунтовані в наукових джерелах підходи до раціонального управління бюджетом слугуватимуть критеріями оцінювання якості бюджетного планування. Зосередимося на з'ясуванні дотримання на практиці критеріїв першої групи, які дають змогу оцінити операції з планування бюджету в органі місцевого самоврядування. Як випливає з логіки згаданих досліджень раціонального управління місцевими бюджетами, основними критеріями першої групи, які допоможуть комплексно оцінити стан бюджетного планування, є:

- ефективна організація планування;
- компетентність службовців;
- наявність якісної інформаційної бази;
- узгодження зі стратегічними пріоритетами.

Дотримання цих критеріїв характеризуватиме вплив ендогенних чинників на бюджетне планування, а саме – на діяльність органу місцевого самоврядування.

Підготовка проєкту бюджету регламентується зазвичай нормативно-правовими актами, які визначають відносини органів місцевого самоврядування з органами державної влади, вимоги до термінів прийняття рішення про бюджет, оприлюднення самого рішення про бюджет і паспортів бюджетних програм тощо. Втім, значна частина відносин, зокрема, між структурними підрозділами місцевої ради, між місцевою радою та іншими розпорядниками коштів, а також процедури та терміни ухвалення розпорядчих документів, відносини з громадськістю залишаються нерегульованими.

У місцевих радах зазвичай відсутні внутрішні документи, які детально регламентували б процедуру підготовки проєкту бюджету, координацію роботи структурних підрозділів і службових осіб місцевої ради, порядок обміну інформацією, а також участь громадськості у процесі підготовки документа. Це підтверджують результати дослідження 50 ОТГ «Результати

оцінювання управління фінансами об'єднаних територіальних громад», яке здійснене А. Бочі, О. Шубіною., І. Тютюшкіним та іншими та в якому підтверджено, що бюджетний регламент, який визначає всі етапи бюджетного процесу та механізми залучення громадськості до нього, майже не використовується або ж формується у скороченому вигляді. Варто зазначити, що ці 50 ОТГ, які були предметом дослідження, беруть участь у проєкті Dobre, який передбачає, зокрема, комплексну експертну підтримку органів управління цих громад [79].

Відтак, можна обґрунтовано припустити, що ситуація в інших громадах щодо врегулювання процедур підготовки проєктів бюджету не краща. Як наслідок, часто підготовкою документа займається профільний спеціаліст без належного залучення до цього процесу інших структурних підрозділів місцевої ради та без належної координації такої діяльності з боку керівництва. До того ж проєкт бюджету зазвичай готується без обговорення з експертним середовищем, інститутами громадянського суспільства, підприємницькими спільнотами.

На сучасному етапі процес підготовки місцевих бюджетів потребує знань і вмінь щодо застосування ефективних методів і технологій планування бюджету, які дають змогу досягати важливих цілей розвитку громади відповідно до суспільних пріоритетів. Часто спеціалісти органів місцевого самоврядування не володіють відповідними компетенціями. Втім, центральні органи виконавчої влади та місцеві державні адміністрації здійснюють методичне забезпечення процесу підготовки проєкту бюджету на досить низькому рівні. Особливо це помітно в умовах створення ОТГ, коли утворюються нові органи місцевого самоврядування, а їх працівники стикаються з новою для себе роботою. Це спричиняє додаткові труднощі в підготовці проєктів бюджетів, особливо в новостворених ОТГ. До того ж ці проблеми неможливо якісно вирішити з допомогою різноманітних нарад і навчальних програм, що їх організовують обласні державні адміністрації та їх структурні підрозділи.

Частково проблему методичного консультування місцевих рад вирішують недержавні організації, які діють у межах проєктів, фінансованих за рахунок грантів. Утім, така діяльність значно залежить від зовнішнього фінансування, яке має визначені межі, і після його припинення може бути завершеним. Місцеві ради лише у виняткових випадках самостійно замовляють консультаційні послуги і ще рідше – освітні послуги, спрямовані на підвищення кваліфікації службовців. Як наслідок, обмеженість інструментарію бюджетного прогнозування та планування, помилкове застосування неоптимальних методів бюджетного прогнозування призводять до внесення частих змін до затверджених бюджетів з метою скоригувати планові показники.

Ще один комплекс проблем зумовлений недоліками застосування програмно-ільового методу бюджетного планування. Інформаційна база планування бюджетів ОТГ є доволі обмеженою. Новостворені органи управління часто лише розпочинають роботу з формування баз даних, необхідних для розрахунку планових обсягів надходжень бюджету та обґрунтування бюджетних видатків. Здебільшого органи місцевого самоврядування ОТГ не мають достовірної інформації щодо сплати податків та інших обов'язкових платежів до бюджету, відомостей про об'єкти житлової та нежитлової нерухомості, про документальне оформлення земельних ділянок, які перебувають у користуванні, та інших важливих для прогнозування бюджетних надходжень даних.

Крім цього, відповідним підрозділам місцевих рад часто бракує об'єктивної та достовірної інформації про фактичний стан інфраструктури, яка перебуває у комунальній власності. Okремо варто звернути увагу на невизначеність із одержанням бюджетом ОТГ міжбюджетних трансфертів, особливо субвенцій інвестиційного призначення. Це зумовлено, зокрема, непрозорим механізмом надання субвенцій на здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій, які розподіляються за участі народних депутатів України.

Проекти бюджетів на поточний рік готують в умовах неврегульованості питання систематичного надання органами державної влади органам місцевого самоврядування важливої інформації для їх складання. Внаслідок цього місцеві ради стикнулися з проблемою своєчасного одержання повної інформації, яка необхідна для якісного планування обов'язкових платежів до бюджету, зокрема, від органів Державної фіскальної служби України.

Наприкінці 2018 р. було внесено зміни до Податкового кодексу України, якими Державну фіскальну службу зобов'язано надавати за запитом органу місцевого самоврядування інформацію про сплачені податки та збори на відповідних територіях, суми податкового боргу по кожному платнику податків.

Незважаючи на це, територіальні органи ДФС відмовляють органам місцевого самоврядування у наданні звітності про суми нарахованих і сплачених податків і зборів, суми податкового боргу та надмірно сплачених до місцевих бюджетів податків і зборів у розрізі платників, про що свідчать численні звернення до Асоціації міст України. Підставою для таких дій органів державної влади був лист ДФС (№5616/7/99-99-07-02-02-17 від 20 лютого 2019 р.) до своїх підрозділів, в якому повідомляється, що вищезазначена інформація не може бути надана органам місцевого самоврядування, оскільки є інформацією з обмеженим доступом. Таким чином, проблема обмеженої інформаційної бази складання проекту бюджету залишається невирішеною, у зв'язку з чим органи влади ОТГ позбавлені можливості застосовувати ефективні методи бюджетного планування, тож значно погіршується його якість.

Проблема узгодження бюджетних індикаторів зі стратегічними пріоритетами розвитку громади є системним недоліком планування місцевих бюджетів. Великою перешкодою на шляху раціонального планування бюджету є відсутність у великої частини ОТГ затверджених стратегій розвитку. Станом на початок 2019 р. у 13 досліджених областях (Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська,

Луганська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська) затверджені стратегії були в 177 ОТГ при тому, що функціонувало вже 482 ОТГ, у тому числі 388 діяли станом на початок 2018-го р. Таким чином, затверджені стратегії мають менш як половина ОТГ, що функціонують більше року [79].

Варто також зауважити, що частина затверджених стратегій не відповідають сучасним вимогам, мають формальний характер, а у визначених у них пріоритетів та інструментів їх досягнення є суттєві недоліки. На початку 2018 р. представники третини ОТГ, в яких були затверджені стратегії, заявляли про потребу їх оновлення (дані Асоціації об'єднаних територіальних громад). Навіть у тих органах місцевого самоврядування, в яких затверджено стратегії розвитку, часто стратегічні пріоритети не включені до місцевого бюджету, а бюджетні кошти спрямовуються на цілі, які не належать до найважливіших цілей розвитку [79].

Відсутність зв'язку (або ж наявність слабого зв'язку) бюджетного планування з документами, які визначають пріоритети розвитку громади і ОТГ, допускає ситуацію, коли у проєктах бюджетів недостатньо враховано реалізацію одного з основних завдань органу місцевого самоврядування – забезпечення гармонійного розвитку всіх населених пунктів. Відбір проєктів, які включені до проєктів бюджетів, часто відбувається без застосування чіткого прозорого алгоритму, який враховував би необхідність збалансованого розвитку всієї ОТГ у стратегічній перспективі, внаслідок чого проєкт бюджету допускає концентрацію ресурсів на проєкти, що реалізуються населеному пункті, який є центром ОТГ.

Зважаючи на широкий пласт проблем та обмеженість досвіду в органах влади місцевих громад та ОТГ, важливо забезпечити системну участь у їх вирішенні центральних органів виконавчої влади, відповідальних за реалізацію реформи місцевого самоврядування. З цією метою Міністерству фінансів України доцільно розвивати методичне забезпечення бюджетного планування, брати участь у розробці та реалізації навчальних програм,

розвивати майданчики для обміну найкращими практиками бюджетного планування. Крім цього, потребує вдосконалення механізм надання міжбюджетних трансфертів, а саме – поширення формалізованих підходів до надання всього обсягу субвенцій на соціально-економічний розвиток та уникнення «ручного» їх розподілу; систематизація та удосконалення норм, що регламентують функціонування соціальної інфраструктури, та їх узгодження з механізмом міжбюджетних відносин; розширення горизонту планування міжбюджетних трансфертів.

Таким чином можна констатувати, що повинен застосовуватися специфічний інструмент – бюджетне планування. Який повинен відповідати наступним вимогам [81] :

- давати змогу здійснювати повний управлінський цикл: від постановки завдань з планування до оцінки результату – ефективності бюджетних витрат, тобто повинен бути розроблений чіткий алгоритм від прийняття рішень щодо розроблення, аналізу, впровадження програм, розподілу ресурсів до набору показників аналізу ефективності їх використання;

- забезпечувати прямий взаємозв'язок між розподілом бюджетних ресурсів і запланованими або фактичними результатами їх використання, встановлюваними з урахуванням пріоритетів державної політики, за умови, що бюджетна політика на регіональному рівні, розподіл і перерозподіл суспільного продукту повинні відбуватися на основі розробки комплексу регіональних цільових програм соціально–економічного розвитку;

- бути дієвим інструментом, який забезпечує управління розвитком економіки та соціальної сфери на всіх етапах бюджетного процесу: планування, прогнозування, координація різних видів діяльності, узгодження інтересів окремих суб'єктів господарювання, стимулювання досягнення певної мети у розвитку регіонів; контролю поточної діяльності й забезпечення планової дисципліни бюджетного процесу;

– містити комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем розвитку області, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць.

Загальними засадами вдосконалення фінансово-бюджетного регулювання на коротко-, середньо – та довгострокову перспективу повинні стати:

– трансформація бюджетних ресурсів у чинник соціально-орієнтованого економічного зростання;

– перетворення механізму формування бюджетів різного рівня на ефективний механізм соціально-економічної стратегії розвитку;

– узгодження бюджетно-податкової політики із завданнями стратегії розвитку окремого регіону та адміністративно-територіальної одиниці;

– зниження податкового навантаження;

– запровадження податкових стимулів до підприємств, що беруть участь у виконанні інвестиційних програм;

– вдосконалення системи державних фінансів у напрямку застосування цільових програмних інструментів розвитку.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Для розв'язання комплексу виявлених проблем, зумовлених ендегенними й екзогенними чинниками, доцільно вживати заходів із підвищення кваліфікації органів управління громад і ОТГ, а також поліпшувати комунікацію із жителями громад.

По–перше, доцільно механізм моніторингу процесу децентралізації, який базується перш за все на кількісних індикаторах, розширити модулем, що включає оцінки ефективності місцевих бюджетів, у тому числі стану бюджетного планування. Застосування прозорих алгоритмів оцінювання якості бюджетного планування та формування на їхній основі рейтингів успішності громад і ОТГ стане потужним стимулом для органів їх управління для вдосконалення своєї діяльності у сфері бюджетного планування. З метою детального з'ясування проблем бюджетного планування в окремих громадах

варто розвивати практику аналізу ефективності окремих бюджетів, який здійснюється в тому числі недержавними суб'єктами [78].

По–друге, розвивати рівень кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування, залучених до процесу бюджетного планування. В цьому контексті важливо не лише підвищувати рівень освіти у навчальних закладах, які готують відповідних фахівців, а й поліпшувати післядипломну освіту, систему підвищення кваліфікації, які відповідали б сучасним стандартам і сприяли б вирішенню актуальних завдань управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Варто також вести мову про поширення індивідуальних освітніх продуктів, які передбачають надання послуг для службовців певної громади на основі дослідження конкретних потреб, про розробку окремої навчальної програми та досягнення важливих цілей у зміцненні управлінського потенціалу цього органу місцевого самоврядування [80].

По–третє, розвивати інформаційну базу бюджетного планування. Перспективним напрямом вважаємо побудову глобальної інформаційної системи управління громадою. Її застосування допоможе мати необхідну інформацію не лише для розрахунку планових показників надходжень бюджету, а й для планування видатків на основі визначених пріоритетів розвитку громади та потреб її жителів.

Створенню глобальної інформаційної системи мають передувати детальна інвентаризація комунального майна, земельних ресурсів, інших активів, а також налагодження обміну необхідною інформацією з органами державного управління, зокрема з органами ДФС, Державної служби статистики тощо.

По–четверте, удосконалювати методологію бюджетного планування. Ключове завдання, яке належить до цього напрямку, – інтеграція бюджетного планування в систему менеджменту громад і ОТГ та планування їх розвитку. Необхідною умовою повноцінної реалізації цього завдання є розширення горизонту бюджетного планування та запровадження середньострокового

бюджетного планування. Принципового значення при цьому набуває забезпечення підпорядкованості бюджетного планування стратегічному плануванню. Відтак, потребує подальшого вдосконалення програмно–цільове бюджетне планування, яке сприятиме реалізації зазначеного вище завдання, орієнтуватиме процес планування на досягнення важливих цілей розвитку громад і ОТГ, а не на збереження минулих тенденцій [81].

По-п'яте, необхідно кардинально поліпшити комунікацію органів влади ОТГ із громадськістю на етапі бюджетного планування. Адже ефективні комунікації – це двосторонній процес, тісні взаємовідносини органів влади і громадськості. Тому важливо розвивати здатність обох сторін до результативної взаємодії. Органам влади доцільно насамперед сформувати інституційну інфраструктуру для забезпечення сталості комунікацій та приведення їх у відповідність із сучасними стандартами. Однак активізація ролі громадськості в процесі бюджетного планування, заохочення її представників до генерування ідей і пропозицій щодо розвитку громади, контролю діяльності влади в бюджетному процесі можлива за умови проведення дієвих просвітницьких кампаній, поширення доступної громадської освіти й успішного досвіду врахування владними інституціями пропозицій громадянського суспільства.

Висновки до розділу 3

Дослідивши шляхи вдосконалення регіонального бюджету м. Бердянська, ми можемо зробити такі висновки:

1. Попри помітні зрушення у сфері бюджетної децентралізації, сутнісних змін щодо підвищення рівня фінансової самостійності досліджуваної місцевої громади не відбулося. Фактично в рамках змін, що відбуваються, держава передає на місцевий рівень частку доходів, які раніше надходили у Центр, при цьому умови формування бази та ставок оподаткування залишаються прерогативою Центру. Натомість від місцевих громад така модель бюджетної децентралізації вимагає надзвичайної

фіскальної дисципліни, адже фінансування базових сфер життєдіяльності людини досі залежить від наповнення державного бюджету.

2. На нашу думку основними напрямками удосконалення регіональної фінансової політики досліджуваної громади, будуть: нарощення дохідної бази; забезпечення ефективного здійснення видатків; встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів в першу чергу туристичного збору так як є проблеми збору цього податку; ефективного розпорядження майном, яке знаходиться у комунальній власності, що дає можливість отримання доходу від надання майна в оренду або його продажу чи за умови ефективного користування ним та дозволяє отримати додаткові надходження до місцевого бюджету; ефективного використання земельних ділянок та залучення інвесторів на територію громади; залучення інвестицій в курортно-оздоровчу сферу

3. Проведене дослідження вказує на те, що фінансовий план місцевої громади повинен відповідати наступним вимогам: – давати змогу здійснювати повний управлінський цикл: від постановки завдань з планування до оцінки результату – ефективності бюджетних витрат, тобто повинен бути розроблений чіткий алгоритм від прийняття рішень щодо розроблення, аналізу, впровадження програм, розподілу ресурсів до набору показників аналізу ефективності їх використання;

4. Для розв'язання комплексу виявлених проблем в фінансовому плануванні, зумовлених ендогенними й екзогенними чинниками, на нашу думку доцільно вживати заходів із підвищення кваліфікації органів управління громад і ОТГ, а також поліпшувати комунікацію із жителями громад.

По-перше, доцільно механізм моніторингу процесу децентралізації, який базується перш за все на кількісних індикаторах, розширити модулем, що включає оцінки ефективності місцевих бюджетів, у тому числі стану бюджетного планування.

По-друге, розвивати рівень кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування, залучених до процесу бюджетного планування.

По-третє, розвивати інформаційну базу бюджетного планування.

По-четверте, удосконалювати методологію бюджетного планування.

По-п'яте, необхідно кардинально поліпшити комунікацію органів влади територіальних громад і ОТГ із громадськістю на етапі бюджетного планування.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми, пов'язаної з розробленням теоретико-методологічних засад, науково-методичних підходів та обґрунтуванням практичних рекомендацій щодо розвитку місцевих бюджетів у контексті фінансового забезпечення реалізації регіональної

фінансової політики в Україні. Це дало змогу сформулювати такі висновки концептуального, теоретико-методологічного та науково-прикладного характеру.

Дослідження теоретичних основ формування місцевих фінансів дає підстави зробити такі висновки:

– з'ясовано, що бюджет – це економічна категорія, що відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, з іншого, з приводу створення централізованого фонду коштів держави та його використання на розширене відтворення, задоволення суспільних потреб, виконання державою своїх функцій та завдань. Сутність бюджету як економічної категорії реалізується через його функції.

– встановлено, що місцеві бюджети слід розглядати, як багатоаспектне та комплексне поняття, трактування та дослідження якого можна проводити з різних сторін вони займають особливе місце не лише в бюджетній системі держави, а й одне з центральних місць в економічній та фінансовій системі держави, а також мають вагомий суспільний вплив.

– узагальнюючи думки і дослідження вчених, ми погоджуємось з таким визначенням – видатки місцевих бюджетів – це сукупність економічних відносин, що виявляються в суспільстві у зв'язку з розподілом централізованих фондів грошових коштів органів місцевої влади з метою забезпечення виконання покладених на них функцій та завдань, передбачених Конституцією України, Бюджетним кодексом та рішеннями про місцевий бюджет. Що стосується практичної сторони здійснення видатків, то це платежі з місцевих бюджетів, які не підлягають поверненню.

– дослідивши наукові підходи до визначення поняття доходів бюджету, можна стверджувати, що доходи бюджету є основою реалізації функцій держави. Сьогодні виникає необхідність розглядати дане поняття в системі соціально-економічного розвитку країни як інтегровану сукупність економічних відносин, які виникають між державою, домогосподарствами та суб'єктами господарювання з приводу мобілізації фінансових ресурсів, що

спрямовуються на забезпечення соціально–економічного розвитку, зокрема підвищення темпів економічного зростання країни та рівня життя й якості населення.

– дослідження ролі місцевого бюджету в розвитку міст показало, що соціально–економічне зростання українських міст залежить від закріплених бюджетних повноважень і реальної можливості органів місцевого самоврядування та місцевих органів влади сприяти економічному розвитку територій, посилювати якісний розвиток соціального забезпечення населення. Так, частка трансфертів у доходах загального фонду м. Бердянська за аналізований період коливалась від 60,3 % до 66,5 %, а у доходах спеціального фонду на рівні від 70 % до 45,4 %. Структура доходів бюджету Бердянська свідчить про обмеженість фінансових ресурсів для забезпечення в повній мірі самостійності досліджуваного бюджету, що суперечить наближенню до реалізації такої цілі, як децентралізація. Порушені основні принципи формування дохідної бази бюджету – принцип самостійності і принцип ефективності та результативності.

Проведений аналіз виконання місцевого бюджету м. Бердянська дає нам можливість зробити такі висновки :

– встановлено, що організація бюджетного процесу в бердянській громаді відповідає затвердженому бюджетному регламенту, який дозволяє громадськості активно долучитися до бюджетного процесу не тільки на етапі контролю за використанням міжбюджетних коштів, але й безпосередньо підчас того, коли депутати будуть визначати, куди, скільки та з якою метою витратити громадські кошти.

– проаналізовано і визначено, що вагомим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку міста є бюджетні видатки дослідження виконання видаткової частини загального бюджету м. Бердянська показало, що в 2018 р. найбільшу питому вагу в видатках складають витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення 37,8 %, на друге місце займає освіта, в відсотках витрати складають 25,8 %, третє – охорона здоров'я – 17,3

%, четвере— державне управління – 8,4 %, – п’яте ЖКХ – 6 %. За спеціальним фондом за видатками ситуація майже ідентична. На першому місці охорона здоров’я – 23,3 %, на другому ЖКХ – 17,0 %, на третьому освіта – 12,6 %, на четвертому будівництво – 9,8 %, на п’ятому транспорт і дорожнє господарство – 5,7 %. Видатки спеціального фонду в 2018 році зменшились в порівнянні з 2017 р. – 9,5 тис. грн. Позитивним є те, що в 2017 р. і 2018 р. з’явилися витрати із спеціального бюджету на будівництво за роками вони складають у відсотках 2017 р. – 10,2 % та у 2018 р. – 9,8 % дещо зменшились у зв’язку із скороченням фінансування самого спеціального фонду, також скоротилися витрати в порівнянні з 2017 р. на ремонт і експлуатацію доріг. Якщо в 2017 р. ці витрати склали 16,8 % то в 2018 р. тільки 3,9 %. Тобто зменшення джерел фінансування із місцевого бюджету важливих напрямів не дає можливості стверджувати те, що громада активно розвивається.

– здійснено і обґрунтовано розрахунки оцінки ефективності реалізації фінансової політики м. Бердянська які засвідчують те, що інтегральний показник фінансової стійкості досліджуваного бюджету у 2016–2018 рр. показує позитивне значення але стійкої тенденції росту не має, у 2016 р. цей показник складає – 0,41, в 2017 р. – 0,34, 2018 р. – 0,3. Загальний показник $Ш_{фс} = 1,1$ більше одиниці, який засвідчує стійкість бюджету, але для більшої інформативності цей показник необхідно порівняти з базовим, або з таким же показником по Запорізькій області, або по країні в цілому. Якісна інтерпретація значень інтегрального показника, отриманого із застосуванням дослідженої методики комплексного аналізу фінансової стійкості місцевого бюджету, дає змогу проаналізувати фінансову стійкість місцевого бюджету, виявити вплив факторів на її зміни і є підґрунтям для попередньої оцінки бюджетної політики регіону та обґрунтування заходів щодо забезпечення його стійкості з урахуванням ризику.

– дослідивши шляхи вдосконалення формування місцевого м. Бердянська, ми можемо зробити такі висновки:

– встановлено те, що попри помітні зрушення у сфері бюджетної

децентралізації, сутнісних змін щодо підвищення рівня фінансової самостійності досліджуваної місцевої громади не відбулося. Фактично в рамках змін, що відбуваються, держава передає на місцевий рівень частку доходів, які раніше надходили у Центр, при цьому умови формування бази та ставок оподаткування залишаються прерогативою Центру. Натомість від місцевих громад така модель бюджетної децентралізації вимагає надзвичайної фінансової дисципліни, адже фінансування базових сфер життєдіяльності людини досі залежить від наповнення державного бюджету.

– на нашу думку основними напрямками удосконалення регіональної фінансової політики досліджуваної громади, будуть: нарощення доходної бази; забезпечення ефективного здійснення видатків; встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів в першу чергу туристичного збору так як є проблеми збору цього податку; ефективного розпорядження майном, яке знаходиться у комунальній власності, що дає можливість отримання доходу від надання майна в оренду або його продажу чи за умови ефективного користування ним та дозволяє отримати додаткові надходження до місцевого бюджету; ефективного використання земельних ділянок та залучення інвесторів на територію громади; залучення інвестицій в курортно-оздоровчу сферу

– акцентовано увагу на те, що фінансовий план місцевої громади повинен відповідати наступним вимогам: – давати змогу здійснювати повний управлінський цикл: від постановки завдань з планування до оцінки результату – ефективності бюджетних витрат, тобто повинен бути розроблений чіткий алгоритм від прийняття рішень щодо розроблення, аналізу, впровадження програм, розподілу ресурсів до набору показників аналізу ефективності їх використання;

– для розв'язання комплексу виявлених проблем в фінансовому плануванні, зумовлених ендогенними й екзогенними чинниками, на нашу думку доцільно вживати заходів із підвищення кваліфікації органів управління громад і ОТГ, а також поліпшувати комунікацію із жителями громад.

По-перше, доцільно механізм моніторингу процесу децентралізації, який базується перш за все на кількісних індикаторах, розширити модулем, що включає оцінки ефективності місцевих бюджетів, у тому числі стану бюджетного планування.

По-друге, розвивати рівень кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування, залучених до процесу бюджетного планування.

По-третє, розвивати інформаційну базу бюджетного планування.

По-четверте, удосконалювати методологію бюджетного планування.

По-п'яте, необхідно кардинально поліпшити комунікацію органів влади територіальних громад і ОТГ із громадськістю на етапі бюджетного планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брязкало А.Є. Теоретичні аспекти сутності місцевих бюджетів в Україні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2013. № 3. С. 244–248.
2. Бечко П. К., Ролінський О. В. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
3. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 328 с.
4. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Тлумачний словник економіста: Рівне: НУВГП, 2008. 264 с.
5. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2014. 343 с.
6. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). Київ: НІОС, 2000. 322 с.
7. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. Київ: Знання, 1999. 487 с.
8. Кульчицький М. І. Місцеві бюджети і механізм їх формування. *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 99.
9. Нестеренко А. С. Місцеві бюджети у фінансовій системі держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24. Т. 3. С. 90–93.
10. Ніколаєва О. М. Маглаперідзе. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: А.С.К, ЦУЛ, 2013. 354 с.
11. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. Київ: МАУП, 1999. 160 с.
12. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 72 с.
13. Сазонець І. Л., Гринько Т. В., Придатко Г. Ю. Управління місцевими фінансами. Київ: ЦНЛ, 2006. 116 с.

14. Зубенко В. В. Планування та виконання місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2017. 144 с.

15. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. *Аналіз та оцінка бюджетних ризиків в контексті підвищення рівня фінансової безпеки держави.* URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/byudz_ryzyky-83060.pdf. (дата звернення 3.10.2019).

16. Бюджетний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. № 2456-VI. 2010. № 50-51. ст. 572. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (дата звернення 7.10.2019).

17. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» Відомості Верховної Ради України. №280/97-ВР. 1997 р. №24,. ст. 170. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 21.07.2019).

18. Дем'янишин В., Тулюлюк А. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2008. № 3. С. 135–144.

19. Карлін М. І. Фінанси України та сусідніх держав: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 589 с.

20. Романенко О. Р. Фінанси: підр.1-ше вид. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 312 с.

21. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.

22. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.

23. Загорський В. С., Вовчак О. Д., Благун І. Г., Чуй І. Р. Фінанси: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Знання, 2008. 247 с.

24. Сунцова О. О., Сунцова О. О. Державні фінанси: Фінанси. *Бюджетна система України* : у 5-ти т. Київ. АВТ, 2004. 400 с.

25. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Знання. Прес, 2002. 495 с.

26. Михайленко С. В. Бюджетний менеджмент: стан та оцінка ефективності: монографія. Одеса: ВСВ, Друк Південь, 2011. 400 с.
27. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси. Київ: Атіка, 2002. 368 с.
28. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є., Славкова А. А. Місцеві фінанси: навч-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 184 с.
29. Фінанси: підручник, за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ: Знання, 2012. 687 с.
30. Шевчук Н. Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 5. С. 202–207.
31. Мигович Т. М. Аналіз структури видатків місцевих бюджетів. URL : <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник/2011-2/Мигович.pdf>. (дата звернення 10.10.19).
32. Венгер В. В. Фінанси. навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2009. 432 с.
33. Петровська І. О., Клиновий Д. В. Фінанси: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2002. 300 с.
34. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент: підр. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
35. Легкоступ І. І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах. *Економіка, фінанси, право*. 2010. № 2 С. 22–26.
36. Стеців Л. П., Коплюк О. І. Фінанси: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 235 с.
- 37.** Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія. Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2005. 642 с.
38. Пушкарьова В. М. Історія фінансової думки і політики податків. Москва: ИНФРА-М, 1996. 40 с.
39. Лютий І. О., Боринець С. Я., Варналій З. С., та ін., Фінанси. підр. Київ: вид. Ліра-К, 2017. 720 с.
40. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів. *Фінанси*

України. 2006. № 4. С. 24–37.

41. Романенко О. Р. Фінанси: підручник. 4-те вид. Київ: ЦНЛ, 2009. 312 с.

42. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.

43. Пушкарьова В. М., Федосов В. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 110–128.

44. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2013. 529 с.

45. Возняк Г. В. Видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я: оцінка ефективності. *Фінанси України*. №4. 2014. С.94–107.

46. Гапонюк М. А., Яцюта В. П. Бюджетне забезпечення територіальних громад України: тенденції останніх років. *Галузевий моніторинг*. 2012. № 9: URL : <http://dialogueauc.org.ua/sites/all/sites/dialogueauc.org.ua/files/files/mon9.pdf>. (дата звернення 17.10.2019).

47. Міхеєнко Т. В. Формування доходів місцевих бюджетів: теоретичні і практичні аспекти. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №12(66). С. 39–44.

48. Стратегія розвитку міста Бердянськ до 2027 р. URL : <https://bmr.gov.ua/index.php?id=34>. (дата звернення 27.10.2019).

49. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.

50. Кириленко О. П. Національні механізми сприяння реальній участі громадян в демократичних процесах. Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 340 с.

51. Лисяк Л. В., Роменська К. М. Ефективність використання коштів місцевих бюджетів України : монографія. Дніпропетровськ: УМСФ, 2015. 232

с.

52. Василик О.Д., Павлюк К.В. Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 388 с.

53. Оперативна інформація про виконання міського бюджету:
URL : <https://bmr.gov.ua/index.php?id=119>. (дата звернення 30.10.2019).

54. Прозорий бюджет. URL : <https://openbudget.gov.ua/local-budget/08202100000/info>. (дата звернення 30.10.2019).

55. Інформація про виконання місцевого бюджету.
URL : <https://bmr.gov.ua/index.php?id=800001798> (дата звернення 31.10.2019).

56. Прозорий бюджет. URL : <https://openbudget.gov.ua/local-budget/08202100000/info> (дата звернення 31.10.2019).

57. Інформація про виконання місцевого бюджету.
URL : <https://bmr.gov.ua/index.php?id=800001798> (дата звернення 31.10.2019).

58. Концепція місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. №333. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення 31.10.2019).

59. Костирко Л. А. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Фінансовий простір*. 2016. № 1 (21). С. 83–90.

60. Возняк Г.В. Роль фінансової децентралізації в забезпеченні сталого ендегенного зростання регіонів України. *Фінанси України*. 2018. № 7. С. 100–117.

61. Малиняк Б. С. Недоліки планування бюджетів об'єднаних територіальних громад органами місцевого самоврядування та шляхи їх усунення: *Фінанси України*. 2019. № 5. С. 58–74.

62. Бочі А., Шубіна О., Тютюшкін І. та ін. Результати оцінювання управління фінансами об'єднаних територіальних громад. Київ: ЦУЛ, 2018. 20 с.

63. Бюджети для громадян. URL : <http://probudget.org.ua/biblioteka/bdg/> (дата звернення 01.11.2019).

64. Bland R. L. A budgeting guide for local government. 3rd ed. Washington : ICMA, 2013. 344 p.
65. Shah A., Shen Ch. , Mullins D. R. et al. Local budgeting. Public sector governance and accountability series. Washington : The World Bank, 2007. 384 p.
66. Best Practices in Local Government Budgeting. OPENGOV: 2015. 8 p.
67. White J. What are budgeting's purposes? Comments on OECD's principles of good budgetary governance. *OECD Journal on Budgeting*. 2014. Vol. 3. P. 131–148.
68. Arnstein S. A. Ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*. 1969. No. 35 (4). P. 216–224.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Перелік основних нормативно-правових актів, що регламентують управління фінансовими ресурсами місцевого самоврядування [33]

Видавець	Нормативно-правовий документ	Дата і номер реєстрації
1	2	3
Рада Європи	Європейська хартія місцевого самоврядування	15 жовтня 1985 р. № 994_036
Верховна Рада України	Бюджетний кодекс України	8 липня 2010 р. № 2456-VI
	Податковий кодекс України	2 грудня 2010 р. № 2755-VI
	Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»	21 травня 1997 р. № 280/97-ВР
	Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»	5 лютого 2015 р. № 157-VIII
	Закон України «Про засади державної регіональної політики»	5 лютого 2015 р. № 156-VIII
	Закон України «Про співробітництво територіальних громад»	17 червня 2014 р. № 1508-VII
	Закон України «Про здійснення державних закупівель»	10 квітня 2014 р. № 1197-VII
Кабінет Міністрів України	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ»	28 лютого 2002 р. № 228
	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів»	29 грудня 2010 р. № 1204

Продовження таблиці А.1

	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих	12 січня 2011 р. № 6
--	--	----------------------

	бюджетів»	
	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів»	15 грудня 2010 р. № 1132
	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами»	20 квітня 2006 р. № 550
	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі»	14 вересня 2002 р. № 538-р
	Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»	1 квітня 2014 р. №333-р
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів»	6 червня 2012 р. № 687
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів»	23 серпня 2012 р. № 938
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм»	17 травня 2011 р. № 608
Міністерство фінансів України	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Примірного переліку результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів»	27 липня 2011 р. № 945
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України»	2 березня 2012 р. № 309
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту»	4 жовтня 2011 р. № 1247
	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку призупинення бюджетних асигнувань»	15 травня 2002 р. № 319

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1– Виконання міського бюджету м. Бердянська по доходах та видатках за 2015–2018 рр.

Доходи та видатки м. Бердянськ	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5
Доходи загального фонду				
Податкові надходження	183 573 276	269 281 304	348 797 762	412 408 442
Податок та збір на доходи фізичних осіб	93 815 831	134 729 933	188 072 562	222 190 011
Податок на прибуток підприємств	278 289	714 795	466 893	4 865 333
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	0	1 253	0	3 612
Рентна плата за спеціальне використання води	38 982	102 356	90 298	50 689
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів	22 372 973	36 877 639	40 475 650	42 368 813
Місцеві податки і збори, нараховані до 1 січня 2011 року	0	5	0	0
Податок на майно	40 074 421	57 696 521	61 261 376	77 945 515
Туристичний збір	443 039	654 535	946 102	1 245 434
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, що справлявся до 1 січня 2015 року	-253 105	-46 567	-51 739	0
Єдиний податок	26 321 559	38 550 834	55 111 257	63 739 035
Інші податки та збори	481 287	0	2 425 363	0
Неподаткові надходження	8 252 553	14 806 061	22 687 868	18 512 099
Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних підприємств	12 734	114 444	-3 328	1 208 038
Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	0	4 366 909	8 465 754	2 825 205

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5
Інші надходження	116 777	219 107	220 752	379 255
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном	4 287 380	5 269 026	8 259 208	7 317 113
1	2	3	4	5
Державне мито	1 319 121	1 134 000	110 152	156 692
Інші неподаткові надходження	477 242	523 155	1 157 543	1 408 997
Доходи від операцій з капіталом	40 227	49 603	216 958	254 493
Кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування	40 227	42 807	207 084	239 107
Надходження коштів від Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння	0	6 796	9 874	15 386
Разом доходів	191 866 056	284 136 968	371 702 587	431 175 035
Дотації	13 910 500	12 367 655	9 718 700	32 082 600
Субвенції	367 158 687	475 264 549	658 182 546	622 658 358
Всього доходів	572 935 243	771 769 172	10396038 33	1085915992
Видатки загального фонду				
Державне управління	23 976 248	30 233 702	62 816 966	85 659 835
Освіта	137 819 084	180 215 780	214 014 308	264 286 615
Охорона здоров'я	99 026 866	112 243 098	148 491 069	176 845 266
Соціальний захист та соціальне забезпечення	194 555 461	294 081 128	432 080 806	386 736 090
Культура і мистецтво	16 192 291	17 911 885	26 210 934	22 975 020
Фізична культура і спорт	4 636 699	5 733 936	8 135 050	9 692 795
Житлово-комунальне господарство	36 516 246	29 150 045	66 090 196	61 578 473
Економічна діяльність	5 305 905	5 483 919	5 241 008	11 769 275
Засоби масової інформації	200 000	1 200 000	1 527 400	1 514 514

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	1 645 166	1 163 533	516 051	1 542 834
Резервний фонд	0	0	0	0
Субвенція з місцевого бюджету державному бюджету	0	82 185	994 798	649 971
Інші видатки	4 304 812	4 875 026	7 590 883	
Разом видатків	524 178 778	682 374 236	973 709 469	1023250689
Доходи спеціального фонду				
Податкові надходження	-24 344	580 841	628 872	708 370
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, що справлявся до 1 січня 2015 року	-24 344	-974	-1 977	-
Екологічний податок, збір за забруднення навколишнього природного середовища	0	581 815	630 849	708 370
Неподаткові надходження	23 372 577	28 018 106	61 752 169	55 116 836
Інші надходження	134 264	1 158 370	452 785	463 112
Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	217 951	80 802	550 089	-
Власні надходження бюджетних установ	23 020 142	26 778 934	60 749 295	54 653 724
Надходження від продажу основного капіталу	1 503 529	87 300	6 809 272	505 930
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	1 003 326	313	430 373	0
Цільові фонди	45 506	1 263 637	939 222	6 740 957
Цільові фонди, утворені Верховною Радою АРК, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	45 506	1 263 637	939 222	6 740 957
Разом доходів	25 900 594	29 950 197	70 559 908	63 072 093
Субвенції	12 477 776	262 915	58 571 089	22 088 863
Всього доходів	38 378 370	30 213 112	129 130 997	85 160 956
Видатки спеціального фонду				
Державне управління	975 585	2 814 230	2 422 240	577 321

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4	5
Освіта	19 078 975	25 368 294	53 818 514	21 325 213
Охорона здоров'я	10 460 653	22 023 843	24 756 459	39 552 327
Соціальний захист та соціальне забезпечення	669 856	459 733	1 022 199	7 641 859
Культура і мистецтво	2 493 146	4 618 885	9 285 762	3 345 556
Фізична культура і спорт	547 020	1 894 667	874 983	6 667
Житлово-комунальне господарство	24 524 339	8 727 678	21 708 102	28 928 217
Економічна діяльність	9 630 898	29 265 08 6	29 265 08 6	56 352 827
Засоби масової інформації	0	199 045	0	0
Інші природоохоронні заходи	589 118	997 188	0	0
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій	494 377	0	682 560	10 983 609
Субвенція міського бюджету державному на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку	0	0	1 412 570	1 016 518
Видатки на реалізацію програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу	0	0	11 224 600	0
Інші видатки	20 000	0	183 700	4 242 652
Інші субвенції	0	1 148 855	975 929	1 135 124
Цільові фонди	0	9 700	3 432 365	6 740 957
Разом видатків	69 516 628	97 527 203	179 191 847	170 865 238
Всього видатків	69 516 628	97 527 203	179 191 847	170 865 238

Начальник відділу зведеного бюджетного планування і фінансування

О.Г. Луста

Декларація академічної доброчесності

здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Гетало Максим Віталійович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування, освітньої програми «Фінанси і кредит», адреса електронної пошти getalo.maxim1997@gmail.com.

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Місцеві бюджети та їх роль в реалізації регіональної фінансової політики м. Бердянська» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною робота для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-якій спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.*

Дата Підпис ПІБ (студент) _____

Дата Підпис (науковий керівник) _____